

Korint Tere 1

Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere mutuya ano.

Jen-asa-asari

Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indina woi kolooro Griik siti Korint kanon keno. Korint ii Akaia prowinswaa siti wana. Kawaa sunduya ii (Apo 18.1-6) iima weengowu. Kambaŋ kanon Korint ii siti somata qatawo. Bisnisgia kania kania mamaga ama meŋkegi. Korint yoŋonoŋ tando lopion ano beŋ kania kania waegia meŋ mepeseen laligogi. Aaŋgolegia kania kania ama aisoŋkegi. Mamaganon serowilin ama laligogi.

Tere koi kokaembaajon ooro: Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indina karon kolooro Efesus sitinon laligoro tosanon Korintnonga kan batugianon lombo kolooroti, iikawaa bujuya ijogi moro. Lombo tosaana kokaen: Uumeleen tuun yoŋonoŋ deema siinsereren qen laligogi (1.10-4.21), serowilin lan amakegi (5.1-13), loemba laaligowaa kanianon sooro (Bon 7), tando lopiombaa bao newombaa niinongiinon amakegi (Bon 8), samon toroya newombaa enkalolon amakegi (11.17-34), zioz laaligowaa aren mende otaan ilinon kooson laligogi, kantri tosiaa qaaya qaaya jena jewe ama jenkegi (12-14). Tosianon qaa kokaen jenkegi: “Komugiti, iyoŋonoŋ mombo mende waabuya.” (15.12-33) Korint yoŋonoŋ tere mon kaanagadeen oogi Poolwaanon karoti,

iikanon qiqisi tosaana ama mugi, (ii 7.1, 8.1, 12.1, 16.1 iikanon weengowa).

Poolnon qiqisigia ii meleema lombogiaa qambamban qaa onoma tere koi ooro. Uujopawaa qaa (Bon 13 ii awaa soro. Kanagen ano Korint kema injimambaa qaaya jen ooro (16.5-7).

Buk kokawaa bakaya waja 8 ii kokaen:

Jen-asa-asari qaa 1.19

Deema tuuna tuuna laligogi 1.10-4.21

Serowilin ano loemba laaligo 5.1-7.40

Uumeleembaa ano uumeleembaa gadokopa laaligo 8.1-11.1

Uumeleen laaligo ano mepemepese arej 11.2-14.40

Kraist ano kuuya anana koomunonga waabona 15.1-58

Judia uumeleen tuun yonoojon nandun angi 16.1-4

Poolwaa areja ano yeizozo qaaya tetegoya 16.5-24

¹ Kraist Jiisasnon Pool nii noono Anutuwaa jetaa so wasiwasi eja aposol koloojen. Niinon uumeleen alana Soostenes iwo rajo.

² *Anutuwaanon kanageso Korint sitinon laligojuti, niinon onowo Buna qaa amin mobombaajon kajen. Kraist Jiisasnon onon onono iwo qokotaagi tak koton onono soraaya kolooju. Kaangadeen ejemba daen yononon balon so Ponana Jiisas Kraistwaa qata qama qama kooligi ii ano nono kaangadeen pon koma nonomakeji, mono kuuya onoojon Buna Tere koi oojo.

* 1:2: Apo 18.1

³ Anutu Manʒnana ano Poŋ Jiisas Kraist yoronon mono kalenmoriaŋ oŋoni luaenon laligowu. Kianʒ.

Poolnoŋ Korint yoŋoojoŋ Anutu kokaen mepe-seeja:

⁴ Oŋo Kraist Jiisaswo qokotaan nangi Anutunon kalenmoriaŋa oŋonoti, iikawaajoŋ mono kamban so oŋoojoŋ Anutuna dangisen jen mepe-seenkejen. ⁵ Oŋo Kraistwo qokotaan nangi gawon memewaa momo kalaŋa kelemalelen oŋono momo kania kania buŋa qeŋ aon saanon Buŋa qaawaa kania kuuya jenkeju.

⁶ Nono Kraistwaa kania nanŋon jenin qaa iikawaa hoŋanon koloon kotiiro nanjutiwaa so momo kalen kuuya ii oŋono. Kawaajoŋ Anutu mepeseenkejen. ⁷ Kawaajoŋ gawon memewaa momo kalen mombaajoŋ mende amamaan nama Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ mombo asugiwaatiwaa-joŋ mambomakeju.

⁸ Poŋnana Jiisas Kraistnoŋ meŋ kotiin oŋoma kamban tetegoyanon asuganon asugiwaati, kamban iikanon oŋo solan koloon qaagia qaa nama ii iibuya. ⁹ Anutunon qaaya tororo otaan ilaan oŋomakebaa. Iinoŋ oŋo iyaŋaa Meria Jiisas Kraist Poŋnanawo toroqen laligowutiwaaajoŋ oŋoono. Kianʒ.

Korint kanagesonon deema tuuŋa tuuŋa nanju.

¹⁰ Oo uumeleen alauruna, niinoŋ Poŋnana Jiisas Kraistwaa qatanon kokaen uukuukuu meŋ oŋonjen: Oŋo mono korebore uumo-toonŋo ama batugianon deendeen mende ama laligowuto, uu-gia kululuugi motoonŋo kolooro momo motoonŋo otaan laligowu. ¹¹ Oo uumeleen alauruna, oŋo

batugianon angowowo mamaga ama laligojuti, iikawaa buju qaaya ii emba Kloewaa sumanjuruta tosonian nijogi.

¹² *Kokaembaajonja ii jejen: Onjoononga tosonian kokaen jenkeju, “Nononon Poolwaanon qaa otaankejon.” Tosianon “Nononon Apoloswaanon qaa otaankejon,” jenkeju. Toroqen tosonian kokaen jenkeju, “Nononon Piitowaanon qaa otaankejon.” Dunanon mombo tosonian kokaen jenkeju, “Nononon Kraistwaanon qaa otaankejon.” ¹³ Kraistnon juma mamaga kolooro me? Pool niinon mono onjoonon ama maripoonon komuwe me? Pool noo qananon oomulu men onongi me? Kaen moma soowubo?

¹⁴ *Niinon onjoononga Gaius ano Krispus oomulu men orombeto, tosaanja ii mende men onjombetiwaajon “Anutu dangisen!” jejen. ¹⁵ Kawaajon “Poolwaa qatanon oomulu men nonongi,” monjon qaa omaykaen jewabo.

¹⁶ *Oo onanon, Stefanas ano iwaa sumanjuruta ii kaanagadeen oomulu men onjombeto, iyonoo gemagianon mon oomulu men mube me qaago, ii tororo mende mojen. ¹⁷ Kraistnon nii ejemba oomulu men onjomambaajon ama mende wasin nonoto, Oligaa Bunja jen seimambaajon nijoro kema kankejen. Kraistnon ananaajon ama maripoonon komuroti, gawon iikawaa esujanon kamaan omaykaen koloowabo. Kawaajon Bunja qaa

* **1:12:** Apo 18.24 * **1:14:** Apo 18.8; 19.29; Room 16.23

* **1:16:** 1 Kor 16.15

ii balon ejawaa momakooto qaganon lan mende jenkejen. Kian.

Kraistnon Anutuwaa ku-usunja ano momo arenja ninisaano.

¹⁸ Ejemba gere siawaa bunja koloowuti, iyononon maripoonaa Bunja qaaya moma iikawaaon mogi uugia qaa yonoo qaa taniinaan kolooja. Kaen koloojato, Siwewaa bunja koloojon, nonoojon qaa iikanon mono Anutuwaa ku-usunja ninisaano momakejon.
¹⁹ *Iikawaa qaaya Bunja Terenon kokaen oogita eja,

“Niinon momo ejemba yonoo momakootogia kondeembe soowaa.

‘Moma asarin yagonkejon,’ jenkejuti, iyonoo momogia mono men soowe zololonjon omayaa koloowaa.”

²⁰ *Momakooto ejemba hona ii dakanon laligoju? Buk weenjon momowaa kania mokoloogiti, ii dakanon? Balonon jenonkooliwaa boi koloon qaa melenqeleema jenkejuti, ii mono onanon qagiawo kolooju me? Balonon momakooto somata eji, Anutunon mono iyonoo momogia men mokokowiro uugia qaa taniaan kolooja. Qaa ii onja.

²¹ Anutunon iyanjaa momakootoyaa so namonon laaligowaa arenja anoto, ejembanon iyanjaa momakootogia nanjon iikaanja kanon Anutuwaa kania moma kotowombaajon amamaan tompin laligogi. Amamaan laligon

* **1:19:** Ais 29.14 * **1:20:** Job 12.17; Ais 19.12; 33.18; 44.25

Kraistnon maripoonon komuroti, iikawaajon “Uugia qaa yonoo qaaga!” jegito, Anutunon Buja qaa ii nononon jen seiwonjwaajon ninijoro. Ii jen asariniñ daen yononon uugia meleema moma laariwuti, ii donhamo qen onomambaajon moro sokono. ²² Juuda yononon aiwese angoletto asugiwutiwaajon kaparan komakejuto, Griik kantri yononon momakootogianon somariwaatiwaajon moma janjarin riinkejuto.

²³ Ii janjarin riinkejuto, nononon Kraist maripoonon qegi komurotiwaa Buja qaaya jen seinkejon. Juuda yononon qaa ii mogi uugia boliro iikanon osin uugia mende meleemakeju. Waba kantri yononon iikawaajon mogi qaa motoya kolooja.

²⁴ Mamaganon kaen romonjojuto, Anutunon nonono unana meleeniji, Kraistnon mono nonoojon Anutuwa momakootoya ninisaama iyaño Anutuwa ku-usuñ koloon nonoma nanja. Juuda me kantri tosaña koloojon, ii kilen Kraistwo qokotañ nama motoonngo koloojon.

²⁵ Ejemba ananaa momakootonana ano esunana ii kamaanqeqeta. Anutunon uuta qaa koloonagati een, iikanon mono kilen ejemba momakootonana uugun uuta somata koloonaga. Anutunon looloria koloonagati een, iikanon mono kilen ejemba esunana uugun kotakota toton koloonaga.

²⁶ Uumeleen alauruna, onjoangiaa kanagia no-maen ero Anutunon onoonoti, mono ii romongowu? Onjo mamaganon balombaa momakooto somata mende men laligogi. Mamaganon ku-usuñ qaganon esuhinagiawo mende

lalogi. Manjurugia mamaganon qabunagiawo mende lalogi. ²⁷ Kaen qaagoto, balon ejembanon onoon mogi uugia qaa ejemba omaya koloojuti, Anutunon mono onon iikaanja meweengon onono. Balombaa momo ejemba geria ii gamu qen onono. Balon ejembanon onoon mogi looloria koloojuti, Anutunon mono onon iikaanja meweengon onono. Balombaa ku-usun ejemba geria ii gamu qen onono.

²⁸ Balon ejembanon jejewili ama onoma kangaiajon mogi kamaanqeqeta koloojuti, Anutunon mono onon iikaanja meweengon onono. Balon ejemba yonoo jaagianon somata koloojuti, iyonoo qabunagia men kamaan ano qaombaatiwaajon kamakamaata koloojuti, mono ii meweengon onono.

²⁹ Monon Anutuwa jaasewanon selia men ubabotiwaajon mono kaen meweengon onono. ³⁰ Anutunon nemun koma onoma unuano Kraist Jiisawo qokotaan laligon kotiinkeju. Inon Anutuwa momakootoya qaita mon ninisaano momakejon. Kraistnon downana men qaanana jen tegoro solananin laligojon ano tak koton nonono soraaya koloojon. ³¹ *Buqa Terenon qaa mon kokaen oogita eja, "Monon selia men ubaati, inon mono Pon moma mujiwaajon ama selia men uba." Qaa iikawaa so anin sokombaa. Kian.

2

Kraist maripoonon komurotiwaa qaaya jewe.

* **1:31:** Jer 9.24

¹ Uumeleen alauruna, niinon onoonon kan Anutuwaa kania nanon jen asarin onombeti, ii qaana naan siinsiinawo koloowaatiwaajon mende jen laligowe me balombaa momakooto uuta gendeema iikanon selena mende men uma laligowe. ² Niinon onoo batugianon momo morota kuuya goraayanon ama Jiisas Kraistwaa qaaya ano maripoonon komurotiwaa kania iikayadeen moma koton ii jen seimambaajon qaa somongowe.

³ *Qaa kaen somongon onoonon kaweti, kamban iikanon eja looloria koloon jenena mamaga ororo keena moma laligowe. ⁴ Niinon Buja qaa jen asarin onombeti, ii momakooto somataa kele qaa kanon mende injion laligowe. Ii qaagoto, Uja Toroyanon sololoon onono esunmumuyanon uugianon inaawaatiwaajon kaparan koma qaa injion laligowe. ⁵ Balon ejembawaa momakootogianon qaagoto, Anutuwaa ku-usunganon nemun koma onono moma laariwutiwaajon kaparan koma laligowe. Kian.

Uja Toroyanon momakooto ii qaita mon.

⁶ Niinon kilen uumeleen alauruna akadamu-giawo laligojuti, iyonoo batugianon rabe Anutuwaa momakootoya keemeya ii saanon amin momakejon. Balombaa momakootoyaga mende amin momakejon. Balona balona galen koma onoma laligogi ku-usunganon qaombaati, iyonoo momakootogia ii kaanagadeen mende amin momakejon.

* **2:3:** Apo 18.9

⁷ Ii qaagoto, Anutuwaa momakooto aasangoya mono ii aminj momakejon. Anutunonj Siwe namo mende mokolonj orono iikanonj waladeenj arenja kokaenj ama somonjoro, “Ejembanonj kanagenj kolonj akadamu mokoloowutiwaajonj mono momakootona qaita monj ii inisaamana.” Kaenjenj ii aasangoyanonj ano ero. ⁸ Balombaa eja ponja ponja laligonj kougiti, iyonoononga monjonj momakooto ii mende moma kotoro. Ii moma kotowuyagati eenj, Ponjana asamararanawo ii maripoononj mende qegi komunaga. ⁹ *Momakooto qaita monj kawaajonj qaa kokaenj oogita eja,

“Monjonj iwoi ii jaa gejianonj mende iima moro. Iikawaa momoyanonj mombaa uutanonj mende kolooro moroto, ejemba Anutu uugianonj jopagonj munkejuti, iyonoojonj ii mono mozozongonj anota eja.”

¹⁰ Balonj ejemba iwoi ii mende moma titou laligogito, Anutunonj ii mono Unjaya wasiro nonoonjonj ninisaano moninj. Iinonj qaa kuuyaa kania monjgama mokolonjkeja. Anutuwaa momo keemeya kaanagadeenj modaboroji, iinonj mono ii sololonj nonono moninj.

¹¹ Mombaa uuta monjonj mende moja. Uutaa unjaya iinondeenj mono ii moma yagoja. Kaanjadeenj Anutuwaa uuta ii monjonj mende mojato, Anutu iyanjaa Unj Toroya iinondeenj ii moma yagoja. ¹² Nonononj balombaa nanamemenj bologaa omeya monj mende bunja

* **2:9:** Ais 64.4

qen aoninto, Anutunonj iwoi kalen nononoti, iikawaa kania mobombaajonj mono iyanjaa Unjaya wasiro uunananonj kemerota laligojonj.

¹³ Iikawaa kania keemeya ii ajoroonj aminj momakejonj. Balonj ejembanonj momakootogiaa qaganonj qaa kuma nononji iikawaa so ii mende aminj momakejonj. Kaen qaagoto, Unj Toroyanonj qaa kuma nononoti, iikawaa so mono uuwaa qaa honj gosininj sololoonj nonono jenj asarinkejonj.

¹⁴ Unj Toroyanonj sololoonj nonono qaa ii kaenjosijonj eenj, kania mono mokoloonj moma asariwonjatiwaa so kolooja. Kawaajonj Unj Toroyanonj daenj yonjoo uugianonj mende laligoro eenj lanj laligojuti, iyonononj Anutu Unjyaa bunj ii moma anjonj kombombaajonj amamaankeju. Yonononj Bunj iikawaajonj mogi qaa motoya kaanja kolooro kania moma asariwombaajonj amamaaju.

¹⁵ Yonononj amamaajuto, Unj Toroyanonj sololoonj nononji eenj, mono qaa kuuyaa kania gosinj jenj tegowonjatiwaa so koloojonj. Kaen koloojonto, uumeleenj ejemba mombaa kania ii balonj ejemba kuuyanonj tororo jenj tegowombaajonj amamaankeju. ¹⁶ *Iikawaa kania ii Bunj Terenonj kokaenj oogita eja,

“Pombaa uumomoya ii eja monjonj monj mende moro.

Kawaajonj monjonj ii qambanmamban mubaatiwaa so qaago.”

Monjonj ii mende moroto, nonononj Kraistwaa uumomoya menj laligojonj. Kianj.

* **2:16:** Ais 40.13

3

Anutuwaa gawonj meme ejemba

¹ Oo uumeleen alauruna, onjo naamade kaanja Kraistwo qokotaan nangi. Kawaajonj niinonj onjo balombaa nanamemenj metetereenkejutiwaa tani Buja qaa jenj asarij onjoma batugianonj laligowe. Unja Toroyanonj sololoonj onjono laligojutiwaa tani kaanja injjomambaajonj amamaanj laligowe.

² *Niinonj qaa moma asariwutiwaa so aju apuya kaanja unjuginj laligowe. Nene honja nenetaa so mende koloogitiwaaajonj qaakeemeyaii mende onjombe. Kambanj iikanonj nene honja newombaa amamaagi ano kambanj kokaamba kaanja gadeenj ii saanonj mende nenkeju.

³ Onjo toroqenj balombaa nanamemenj bologa metetereen laligoju. Onjo uugianonj uunonj junjunj moma anjowowo ama qaa jejegianonj nuuguna guuguwe amakeju. Kaenj anji uu selwaa siingia kombombanja bologanonj galenj koma onjono uumeleembaa gadokopa ejemba omaya yonoo tanigiaenj koloonkeju. ⁴ *Tosaanja onjononj kokaenj jenkeju, “Nono Poolwaanonj qaa otaankejonj.” Tosianonj kokaenj jenkeju, “Nono Apoloswaanonj qaa otaankejonj.” Kaenj kaenj jenj mono balonj ejemba omaya koloonkejutiwaa tani kaanja laligoju.

⁵ Apolosnonj moroga kolooja ano Pool niinonj moroga koloojenj? Norononj mono Anutuwaa gawonja menj laligojo. Ponjonj noroojonj gawonj

* 3:2: Hib 5.12-13 * 3:4: 1 Kor 1.12

anya anya noronoti, iikawaa so ilaany ononi uugia meleema Ponj moma laarinj laligoju.

⁶ *Niinonj kota komowe Apolosnonj apu men kanj iikanonj maaroto, Anutunonj mono kondooro toomorianj kolooro. ⁷ Kawaajonj komoroti, iinonj qatawo mende kolooja. Apu maaroti, iinonj kaanagadeen qatawo mende koloojato, Anutunonj kotuegoro toomorianja kouma somariinkejuti, iinondeen mono qabunayawo kolooja. ⁸ Kaen koloojato, komomakejenj ano apu maamakeji, norononj mono so motoonngo kolooyo. Motoonngo koloojoto, ii kilenj tawanara ii mono gawonara menkejotiwaa so anya anya mewota.

⁹ Norononj Anutuwaawo gawombaa nenawoita koloonj iwo gawonj menkejo. Onoo uugia ii Anutuwaanonj molalenj kaanja kolooro komakoomo gawonja kanonj menkeja. Anutunonj miri kaanja uugia inaanj mindirinj onono kotiinj waamakeju. ¹⁰ Anutunonj kalenmorianj nonoti, niinonj iikawaa so miri memewaa momo eja kaanja koloonj Anutuwaawo tando kombombanja uugianonj kuunj komowe monjonj iikawaa qaganonj miri menkeja. Saanonj menkejato, motomotoonj nonononj miri-waa gawonja awaagadeen mewonjatiwaa so koloojonj. Iima kotonj mewonjatiwaaonj mono jaa galenj menj aowonja. ¹¹ Uuwaa tandoya ii Jiisas Kraist. Niinonj ii mono uugianonj komowe monjonj momalaariwaa tando monj mokoloomambaaonj amamaawaa.

¹² Tando motoonngo koloojato, iikawaa qaganonj tosianonj mirigia goul silwanonj me jamo

* **3:6:** Apo 18.4-11, 24-28

honɣiawo tosaɳa kanonj menkeju. Tosianonj mirigia gere kasanonj, towo boonj sejanonj me ganonj menkeju. Silinana kaenj me kaenj nama menkejonj eenj, ¹³ uuwaa gawonanaa honjanonj mono iyaɳa iyaɳa asuganonj asugiwaa. Ponjonj kambananonj kanj kuuro iikanonj mono miri merotiwaa esuya luluumbaa. Miri esunananonj mono Anutuwaa gere bolananonj asugiro jenj kamaaro honjanonj asuganonj iibombaa so koloowaa. Gere iikanonj mono motomotoonj nonoo mirinanaa tania honj ii anɣotetenonj ama gosiwaa.

¹⁴ Gerenonj jenj miri kuuya gosinj onono megij honɣianonj kotiinj nambuyati eenj, iyonjononj mono gawonɣiaa tawaya buɳa qenj aowuya. ¹⁵ Tosianonj mirigia megij honɣianonj jenj kamaawuti eenj, iyonjononj mono tawa qaagoto, tiwitiwilaa mokoloowuya. Ii mokoloowuyato, iyaɳgio kilenj Siwewaa buɳaya laligowuya. Gere bolanonj jenj onoo iikawaa tani uuguwombaaonj janjarinj riinj kok konji Anutunonj metogonj onono Siwenonj ubuya.

¹⁶ *Onoanɣio Anutuwaa Buɳa jigo (tempel) koloogi Anutuwaa Unyanonj uugianonj laligoji, ii moju me qaago? ¹⁷ Anutuwaa Buɳa jigoya ii kowoga kolooji, iikawaa so onononj soraaya kolooju. Kawaaonj monjonj Anutuwaa jigo menj boliji eenj, Anutunonj mono iyaɳa menj bolinj mubaa.

¹⁸ Monjonj anaa balonj momoya otaanj tiligonj aowabo. Onoo batugianonj monjonj iyaɳaaonj

* **3:16:** 1 Kor 6.19; 2 Kor 6.16

moro “Balombaa momakooto uuta menj laligojen,” jeji eenj, iinonj mono wala uuta qaa koloonj iikaanja kanonj momakooto honja mokoloonaga.

19 *Anutunonj balombaa momakooto uuta iikawaajonj moro uugia qaa yonoo qaaga kolooja. Iikawaa qaaya Buña Terenonj kokaenj oogita eja, “Anutunonj momakooto uuta menj laligojuti, ii gbadoonj onono iyangiaa momo aingianonj sipasipa koma osiwuya.” 20 *Kawaa qaaya monj ii kokaenj eja, “Ponjonj momakooto ejemba yonoo momo arengiaajonj moro omaya kolooja.” 21 Kawaaajonj onoononga monjonj mono ejemba nonoojonj ama selia menj ubabo. Kuuya nonononj mono onoo bunaga koloojonj.

22 Pool, Apolos, Piito* nonononj mono onoo bunaga koloojonj. Ejemba balonj so laligojonj, nonononj mono kuuya onoo bunaga koloojonj. Kawaaajonj saanonj qaa ii me ii gosinj menj iikaanja kanonj laaligogia laligowuya ano koomugia komuwuya. Kambanj kokaamba laligojonj, kuuya nonononj mono onoo bunaga koloojonj ano kanagenj gawonj meme ejemba laligowuyati, iyonononj mono kaanagadeenj onoo bunaga koloowuya. 23 Kaenj koloonj ononjonto, onononj Kraistwaa bunaga koloogi Kraistnonj Anutuwaa bunaga kolooja. Kianj.

4

Nono Kraistwaa aposoluruta koloojonj.

* 3:19: Job 5.13 * 3:20: Ond 94.11 * 3:22: Piito qata monj Siifas

¹ Kawaajon ejemba kuuyanon mono nonoonon kokaen mogi sokombaa: Kraistnon jen koton onono gawonja menkeju. Anutunon qaaya aasangoya nonono bunanana kolooro galen komaakejon. Nononon miri galenaa tani kaanja koloojon. ² Galen yonoo togianon miri iwoiya galen kombutiwaajon borogianon anji, iinon mono qaa wana kokaen kaparan koma jen koton onomakeja, “Gawongia mono metegetetana qaa nama pondan menj laligowu. Membiriqembiri mende ambu. Kaen mokolon onombe sokombaa.” ³ Korint ononon me balombaa qaa jake mombaa galenanon nii gosin jen tegon nombuyagati een, niinon mono qaa iikawaajon mobe kamaanqeqeta toton kolooja. Neeno kaanagadeen neenaa qaana mende jen tegojen. ⁴ Uuna gosin qaa mon mende mobe menj bimonon nonjato, iikawaajon kilen solana mende koloojen. Ejembanon qaagoto, Pononon mono noo qaana gosin jen tegon nomakeja.

⁵ Kawaajon ononon mono kamban kokaamba mombaa qaaya mon ii mende jen tegowu. Pononon kambana ano kan kuuwaatiwaajon mono mambombu. Mamboma laligogi iikanon kan qaa iwoi mesangogita eji, ii mono asasaganon isaano asuganon asugiwaa. Iinon kan ejemba uunana menj asariro nanamemenanaa kanaanon asuganon asugiro iibaa. Nanamemenanaa kania iima motomotonon gosin nonono Anutunon mono iikawaa so kamban iikanon mepeseen nononaga.

⁶ Oo uumeleen alauruna, ononon juma jabaarambaran ama lan leele aron qen nama

utama aonkeju. Kaen laligowubotiwaajon mono Apoloswo noro romongon noroma onjoangiaa aingia mesaon qaa kokawaa kania moma kotowu, “Buna qaa oogita eji, ii mono mende uuguwu.” Qaa ii moma kotogi uugianon ero ten koma qeangowutiwaajon sundunara kaen oojen. Ii neena ano Apolos noroo kananara gosin romongon moma asariwutiwaajon oojen. Deendeengianon kaen tegowaa.

⁷ Balombaa iwoi mononon mono mende men letoma gono tosaana unjuugun qaita mon koloonga me qaago? Ii qaago. Iwoi kuuya en gonji, ii mono Anutunon kalen gono buna qen aona me qaago? Ii kalenga buna qen aonati een, mono naambaajon kalen ii qakooma selega een men umakejan? Ii mende sokonja.

⁸ Iwoi kuuya men laligowombaa siina mojuti, ii en onondaboroja. Anutunon Siwe kowianonga kalena kalena maama onono simbawonawo koloaju. Nononon mende ilaan ononin onjoangio kilen momalaariwaa kin pon kaana koloaju. Onjoangiaajon kaen romongon aaju. Oo onanon onjo kin koloogi sokonaga. Kaen koloogi nononon mono kaanagadeen eja ponjurugia koloon onoo koorongianon saanon motoon selenana men uma awelegon aowonaga. Niinon kaen ambombaa siina mojen.

⁹ Niinon kaen mojento, ananaa kanianana iibe tani kokaen koloaja: Anutunon aposol nono kuun nonono ejemba jaagianon kamaanqegeta toon koloon laligojon. Ejemba unugi komuwutiwaajon jen tegogitiwaa tania asuganon kema kaniin lan qama gamu qen nonomakeju. Iwoi

ii-iita qaita monj kolooniŋ balonj so yoŋoo toya ano Siwe jakeya jakeya yoŋoo poŋ qerewenja gajoba yoŋononj mono jaagianonj niniima koton niniigigiinjeju.

¹⁰ “Kraistwaajonj nama uuta sooro laligoji,” noojonj kaen jenkejuto, oŋononj Kraistwo nama momo ejemba akadamugiawo koloojutiwaa tani koloaju. Niinonj looloria kolojento, oŋononj “Ejemba kotiga koloojonj,” jenkeju. Ejembanonj oŋo goda qeŋ oŋomakejuto, noojonj mogi kamaaro jejewili ama nomakeju. ¹¹ Kambanj koi kaanjanonj kaanagadeen nembanewewaa komuŋ apuwaajonj moma opo walaga junjuranja mouma laligonin manjanonj laŋ nunugi duŋ mirinana qaa laligonj toroqen kema kankejonj.

¹² *Ananaa boronananonj seleqege gawonj menkejonj. Ejembanonj laŋ qasuaan nonomakejuto, nonononj mono kotuegonj oŋoma yoŋoojonj qama koolinkejonj. Sisiwerowero ama nonomakejuto, nonononj mono ii moma mokosinjonj kaparanj koma laligojonj. ¹³ Uuqege qaa tokoronkota jen nonomakejuto, nonononj mono gumbonjonjon qaganonj sosooda meleemakejonj. Nonononj balombaa gojejera ronja kaanja kolooniŋ balonja balonja yoŋononj sisinana meŋ gema nununkeju. Kaanja laligonj kouma kambanj koi kaanjanonj kaen toroqen laligojonj.

¹⁴ Gamu qeŋ oŋomambaajonj qaa koi mende oojento, wombo meraborauruna kaanja mono qambanmambanja oŋomambaajonj mojenj.

* **4:12:** Apo 18.3

¹⁵ Momalaariwaa boi 10,000 yoŋonoŋ Kraistwo qokotaan kalan koma kuma oŋombuyagati een, ii kilen niinoŋ mono Kraist Jiisaswo qokotaan Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ maŋgia koloowe uugia meleenŋi. Kawaajoŋ maŋjurugia mamaga mende laligoju.

¹⁶ *Kawaajoŋ uugia kokaen kuun oŋonoŋ: Niinoŋ sili amakejeŋi, iikawaa so oŋonoŋ mono noo silina ii otaan laligowu. ¹⁷ Niinoŋ silina Kraist Jiisaswo qokotaan ama meŋ baloŋa baloŋa liligoŋ uumeleen kanageso so kuma oŋomakejeŋi, iikawaajoŋ mono duduuwubo. Niinoŋ kawaajoŋ ama wombo merana Timoti wasiwe oŋonoŋ kawaa. Iinoŋ niwo pondan laligoŋ Pombo qokotaan nama kan kanana jeŋ koma gbiliŋ oŋombaa.

¹⁸ Oŋoonoŋga tosia yoŋonoŋ niinoŋ oŋoonoŋ mende kawenaga, kaŋa moma selegia mepe-seen jaba-arambaran ama lan laligoju. ¹⁹ Kaen laligojuto, Pombaa siŋanoŋ nooŋoŋ “Kemba!” je-waati een, mono uulaŋawo oŋoonoŋ kamaŋa. Kamaŋati, kambaŋ iikanon jaba-arambaran ejemba yoŋoo ku-usuŋgiaajoŋ qisin oŋombe jokoloogi momaŋa. Selegia meŋ uma qaa somasomata lan jeŋkejuti, ii niinoŋ mobe kamaanqeeta koloŋkeja. ²⁰ Anutuwaa bentotoŋ ii qaagadeen jejetaa iwoiga qaagoto, hoŋa ii Anutuwaa ku-usuŋa. Iikanon mono nemuŋ koma nononja.

²¹ Kawaajoŋ uugia mende meleema lan laligowuyati een, niinoŋ mono koobiŋ meŋ kan qaanon oŋootimaŋa. Uugia meleembuti een, mono uubonoŋ qaganon uujopa ama

* **4:16:** 1 Kor 11.1; Fil 3.17

oŋomambaajon kamaŋa? Qaa woi ii gosin noojon siingia nomaen mojuŋi, ii mono moma gosin nijowu. Kian.

5

Moŋnon serowilin anoti, ii mono batugianonga konjombu.

¹ *Qaa moŋ kokaen jegi noo gejananon kemero: Tosianon uumeleen kanageso batugianon serowilin amakeju. Moŋnon maŋaa embia meŋ laligoja. Serowilin kaŋa ii uumeleembaa gadokopa ejemba yonoo batugianon kaŋagadeen moŋ mende eja. ² Moŋnon kaen ano oŋo kilen selegia meŋ uma lan jaba-arambaran amakeju. Ii mende sokonjato, siliaa wosobirinon mono meŋ komuŋ oŋono sokonaga. Kaen ama saanon eja singisongo kaŋa anoti, ii mono batugianonga konjonŋi seleenŋen kamaabaa. Ii nomaen ama mende otaaju?

³ Niinon oŋanon oŋoononga koriganon laligowe selenamende iimakejuto, kilen uŋananon mono oŋowo laligoja. Moŋnon nanamemen jekania boorongoya anoti, niinon mono iwaa qaaya gosin batugianon laligojeniwaa tani moma jeŋ tegon kokaen jeŋen: ⁴ Oŋo mono Ponŋana Jiisaswaa qatanon ajoajoroo anŋi noo uŋananon oŋowo toroqero Ponŋana Jiisaswaa ku-usuŋanon nemuŋ koma oŋono ororon nama qaaya jeŋ mono kokaen somonowu: ⁵ Satanon seliaa siin kombamban bologa qero kamaawaatiwaaŋon mono

* **5:1:** Dut 22.30

gema qeŋ muŋ iwaa borianonŋ anŋi mindinŋon mubaa. Mindinŋon muro looriŋ uuta meleeno Anutunonŋ hamo qeŋ muŋ Pombaa kambananonŋ unŋaya metogoro Siwewaa buŋa koloonaŋa.

⁶ *Selegia meŋ umakejuti, ii awaa qaago. Ono qaa woi koi moma yagowu, “Yiist kitia melaa apuwo mindiriŋ flauanonŋ aniŋ meŋ somariiro dis saa qeŋkeja. Kaŋagadeeŋ bao woosoya kaambogawo kanonŋ jumakeji, iikanonŋ mono busia kuuya meŋ bolinŋkeja.”

⁷ *Qaa iikawaa so onŋ flaua dis soraaya kaŋa koloogito, siŋisiŋgowaa yiistya monŋ ii qaronŋ kaŋa batugianonŋ kouma inŋinŋkeja. Kuuya boliwubotiwaajonŋ mono yiistgia walaga ii gosinŋ utegowu. Eja ii wooso kaambogawo kaŋa otaanŋ mono duŋanonŋ mombo yambu gbiliaa flaua dis soraaya kaŋa koloonŋ laligowu. Kianŋkomu kendonŋ kambananonŋ lama siimolonŋ oonŋ bered yiistya qaa neŋkejuti, iikawaa so Kraistnonŋ ananaa kianŋkomu lamanana kolooro qegi komuro. Kawaajonŋ onŋ saanonŋ flaua dis soraaya yiistya qaa kaŋa koloowu ano mombo oyanboyanŋ uutanonŋ kouma laligowu.

⁸ *Kraist komurotiwaajonŋ mono korisoro kendonŋ ama laligowoŋa. Yiist me wooso kaambogawo ii nanamemeŋ bologa umaqenŋkamaanŋqenŋawo. Iikawaa qaganonŋ mono korisoro kendonŋ mende ambonŋa. Kawaajonŋ mono gbiŋgbaonŋ mesaonŋ qaa honŋa otaanŋ bered

* 5:6: Gal 5.9 * 5:7: Eks 12.5 * 5:8: Eks 13.7; Dut 16.3

yiistya qaa kaanja koloon iikawaa qaganon korisoro kendon ama laligowonja.

⁹ Niinon Buja Tere oon onoma kokaen injowe: Ono serowilin amakejuti, iyonowo mono ainjolon mende rama amin mobu. ¹⁰ Balonon uugia mende meleema nanamemen bologa amakejuti, iyonoojon qaa ii mende oowe. Yononon serowilin ama iwoiwaa dogo koloon menngo mewombaajon koposongonkeju. Iwoi kalugon yongoro menkeju ano tando lopion waegia men mepeseen onmakeju. Yonoojon ama kaen oon onombenagati een, onono mono balonon laligowombaajon amamaawuyaga.

¹¹ Yonoojon qagoto, kania kokaembaajon qaa ii oon onombe: Monon anja qata uumeleen ala jen kilen serowilin anja me iwoiwaa dogo koloon menngo memambaajon koposongonkeja me tando lopion waeya men mepeseenkeji, iwo mono ainjolon mende rama amin mobu. Momalaari tuun onoo batugianon monon mepaqepae amakeja me apu kotiga nen enkalolon amakeja me iwoi kalugon yongoro menkeji een, iwo rama nembanene mon mende newu.

¹² Seleengen laligojuti, niinon iyonoo qaagia mende jen tegonkejen. Ii noo gawonga qaago. Ono kaanagadeen kanageso kuuya yonoo qaagia qaagoto, uugia meleema sopa uutanon laligojuti, mono iyonoo qaagia iikayadeen gosin jen tegonkeju. ¹³ *Seleengen lan laligojuti, Anutunon mono iyonoo qaagia gosin jen tegowaa. Kawaa-jon mono Buja qaa kokawaa so ambu, “Eja

* **5:13:** Dut 13.5; 17.7

bologa ii mono batugianonŋa konjombu.” Kianŋ.

6

Uumeleenŋ alagia ii seleenŋenŋ yonŋoo qaa jakeyanonŋ mende ambu.

¹ Uumeleenŋ ejemba batugianonŋ monŋonŋ alia qaa jakeyanonŋ amambaajonŋ moji eenŋ, iinonŋ Anutuwaa ejemba soraaya unjuugunŋ ejemba doogoya yonŋoo jaagianonŋ keno mende sokonja. Qaago! Uumeleembaa gadokopa ejemba ilaanŋ mubutiwaajonŋ qisinŋ onŋono gamuyawo kolooja.

² Anutuwaa ejemba soraaya nonononŋ kantria kantria yonŋoo qaagia gosinŋ jenŋ tegowonŋati, ii modaboroju. Onŋo balonŋ kuuya yonŋoo qaagia jenŋ tegowombaa so koloojuti eenŋ, mono nomaeŋ ama qaa melamelaa gosinŋ jenŋ tegowutiwaa so mende koloowuyaga? Onŋo mono onŋanonŋ iikawaa so koloaju. ³ Uumeleenŋ ejemba nonononŋ Siwe gajobaurunana yonŋoo qaagia gosinŋ jenŋ tegowonŋati, ii modaboroju. Iikawaa so koloojoni eenŋ, balonŋonŋ laaligowaa qaaya ii mono afaanŋonŋ gosinŋ saanonŋ jenŋ tegonkebonŋa.

⁴ Kawaajonŋ balonŋonŋ laaligowaa qaaya batugianonŋ koloonkeji, qaagia ii mono naambaajonŋ seleenŋenŋ yonŋoo qaa jakeyanonŋ uma jenŋ tegowutiwaajonŋ qisinŋ onŋomakeju? Uumeleembaa gadokopa ejemba batugianonŋ jejewili ama onŋomakejuti, iyonŋoojonŋ kilenŋ qaa kambaŋanonŋ mogi umakeja. Ii mende sokonja.

⁵ Qaa ii gamu qenŋ onŋomambaajonŋ jejenŋ. Moma-laari ejemba onŋoo batugianonŋ qaa eji, onŋoononŋa mombaa momakootoya sokono qaa ii saanonŋ

jen tegowaatiwaa so kolooja me qaago? Mono saanon batugianonga eja kaanja mokoloowu. ⁶ Qaago tani kolooro uumeleenj ala monjon alia seleenjenj yonoo qaa jakeyanonj amakeja. Kaenj ama ejemba Anutu mende moma laarijuti, mono iyonoo jaagianonj kema qaa gawombaajonj qisin onjmakeja. Ii mende sokonja.

⁷ Batugianonj qaa jakeyanonj ama aonjkejuti, iikaanja kanonj mono onjonganja kamaanj unjuro Kraistwaa qabunayanonj mono kamaanjeqeta kolooro laligoju. Ejembanonj menj bolinj onjngi uugia kawaajonj waaro qaanonj ama onjngi Anutuwaa jaanonj mende sokonja. Tiliqili ama iwoigia horonj megij onj kitia mende meleema onjngi iikaanja kanonj Kraistwaa kanianonj mono akadamuyawo koloowaa.

⁸ Onj Kraistwaa qata kokaenj menj bolinjkeju: Mono onjonganj tiliqili ama ejemba menj bolinj onjoma iwoigia horonj menjkeju. Uumeleenj alaurugij yonoojonj kaanagadeenj ama onjmakeju.

⁹ Ejemba irinqirinja yonononj mono Anutu bentotonjaa uutanonj uma dunj mende mewuyati, ii moju. Nanamemengianonj mono tiligonj aonj jinjanj ambubo. Tosianonj serowilinj ama tando lopionj waegij menj mepeseenjkeju. Tosianonj loemba laaligo uugunj olonkaju amakeju. Tosianonj monembaajonj lanj agiminj aonj laligoju ano eja iyanjarodeenj emba iyanjarodeenj agiminj aonj laligoju. Kaanja yonononj mono Anutuwaa bentotonjaa bunja mende koloaju.

¹⁰ Tosianonj yongoro menj iwoiwaa dogo koloonj menjgo mewombaajonj koposonjonjkeju.

Tosianon apu kotiga nen enkalolon ama lan mepaqepae amakeju. Tosianon iwoi kalugon yongoro menkeju. Ejemba kaananon mono Anutuwaa bentotonu bunu mende qen aowuya. ¹¹ Onoononga tosiannon wala iikaanu laligogito, kanagen Ponana Jiisas Kraist bunu qen aogi sayanon songbama tak koton onoma iwaa qatanon soraaya koloogi. Men solananin onono Anutunanaa Unayanon mono inaan onono dinon laligoju. Kian.

Sele busugianon Anutuwaa jigo kowoga koloaja.

¹² *Niinon iwoi kuuya saanon memanatiwaa so kolojento, iwoi kuuyanon mono mende men qeangon nombaa. Iwoi kuuya saanon memanatiwaa so kolojento, iwoi mononon ponu koloon nombabotiwaajon galen men aonkejen. ¹³ “Nene ii nenegadeen. Ii korojonanaajon raja. Korojonana ii nembanene nenin kemebaatiwaajon raja.” Mononon kaen jenagato, Anutunon mono nene ano korojon ii motoon jen tegoro qaombaota. Sele busunana ii serowilin ambombaajon qaagoto, Pombaa gawona mewombaajon ama raja. Kaen raro ano sele busunana qeangowaatiwaajon nene iwoi nono-makeja. ¹⁴ Anutu iyanu ku-usunanon Pon men gbiliro koomononga waaroti, iinon mono nono kaanagadeen men gbilin nonono waabona.

¹⁵ Onoo sele busugianon Kraistwo toroqen iwaa sele kitia kolojuti, ii moju me qaago? Kawaajon niinon Kraistwaa sele busu kitia mon

* **6:12:** 1 Kor 10.23

menj kana somata embawo qokotaamaña me qaago? Ii qaago totoonj! Mono yamagenj!
¹⁶ *Anutunonj qaaya kokaenj jerota eja, “Yorononj mono sele busu motoonjgo koloowao.” Kawaa-
 jonj monjonj kana somata embawo qokotaaji,
 iinonj mono iwo sele busu motoonjgo koloowaota.
 Ii moju me qaago? ¹⁷ Motoonjgo koloowaoto,
 monjonj Pombo qokotaaji, iwaa unyanonj mono
 Pombaa Unyayawo mindiriro motoonjgo koloonj
 laligowaota.

¹⁸ Serowilinj ii mono misinjonj mesaowu.
 Singisonjgo tosaaña ii me ii amakejonj, ii kuuya
 mono selenanaa seleengenanonj koloonjkeja.
 Monjonj serowilinj amakeji, iinonj mono iyanaa
 selia menj bolinj singisonjgo amakeja. ¹⁹ *Sele
 busugianonj mono Unj Toroyaa Bunj jigoya
 (tempel) kolooja. Anutunonj Unjaya onono bunj
 qenj aogi uugianonj laligoja. Kawaajonj onjoangiaa
 bunj mende koloojuti, ii moju me qaago?

²⁰ Onjoangiaa bunjaga qaagoto, Kraistnonj iwoi
 somatanonj sewangia mero iwaa bunj kolooji.
 Kawaajonj selegianonj mono nanamemenj soraaya
 anji Anutuwaa qabunyanonj seinj kembaa. Kianj.

7

Loemba ano gbaworo saranj laaligo rara

¹ Onjo qaa tosaaña onj qisigiti, ii jenj asari-
 maña. Ejanonj emba mende menj gbaworoga
 laligoji, ii saanonj. ² Ii awaa koloojato, sele
 busuwaa siinjonj serowilinj ambubotiwaajonj

* **6:16:** Jen 2.24 * **6:19:** 1 Kor 3.16; 2 Kor 6.16

onjo motomotoonj mono anja anja loemba agiminj aonj laligowu. ³ Ejanonj mono embiaa siinja so loemba laaligowaa arenja otaawa. Embianonj kaanagadeenj mono loyaa siinja otaanj laligowa.

⁴ Embiaa selianonj mono anjaa bunaga mende kolooro anja ii mende galej komakejato, loyanonj ii galej komakeja. Loyaa selianonj kaanagadeenj anjaa bunaga mende kolooro anjasiri mende galej komakejato, embianonj ii galej komakeja.

⁵ Kawaajonj oroangara mono mende anjonj koma aonj laligowao. Yanjorodeenj uumotoonj ama pondanjamakooli gawonj mewojonj saanonj anja anja laligowaoto, kambanj tosaanja kaenlaliongo mono mombo mindirinj motoonj laligowao. Uugara saanonj mende galej koni Satanonj angobato menj orono singisonjononj kamaanj uruwabotiwaaajonj mono iikaen ama laligowao.

⁶ Kaen ambatiwaaajonj saanonj jejento, jojopan qaa kaanja ii mende ama onjonjen. ⁷ Niinonj ejemba korebore nii kaanja masaranja laligowutiwaaajonj mojento, onjo tosaanja Anutuwaawaa gawonj memewaa momo kalen kaanja ii mende menj laligoju. Anutunonj momo kalenja mendeeno motomotoonj nonononj ii me ii anja anja bunja qen aonj laligojonj.

⁸ Loemba mende koloonj malo laligojuti, onjoonj kokaen jejjen: Onjononj nii kaanja toroqen loemba mende koloonj solanja laligowuti, ii mono awaa kolooja. ⁹ Awaa koloojato, loemba koloowombaa uugia gere jero laligowubotiwaaajonj mono saanonj loemba koloogi afaangowaa. Kawaajonj yonjononj uugia

galen kombombaajon amamaajuti een, mono saanon loemba koloowu.

¹⁰ *Loemba laligojuti, onoojon kokaen jen kotojen, niinondeen qaagoto, Ponnon ano mono qaa koi jeja: Embianon loya mende mesaowa.

¹¹ Kaen jejato, kilen loya mesaowaati een, mono eja mon mende men een laligowa me loyawo mombo amin moma somonjon aon laligowao. Kaanagadeen loyanon embia mende mesaowa.

¹² Ii Pombaa qaagato, loemba tosaanja onoo gejanonogia ii Ponnon mende jejato, neeno ii kokaen jejen: Uumeleen eja mombaa embianon uuta mende meleema kilen iwo laligomambaajon moji, iinon mono embia ii mende mesaowa. ¹³ Kaanjadeen uumeleen emba mombaa loyanon uuta mende meleema kilen iwo laligomambaajon moji, iinon mono loya ii mende mesaowa. ¹⁴ Iikawaa kania ii kokaen: Mombaa loyanon uumeleembaa gadokopa ejaga kolooro Anutunon ii kilen uumeleen embiawo qokotaajiwaajon ama tak koton muro soraaya kolooja. Kaanjadeen mombaa embianon momalaaria qaagoto, uumeleen loyawo qokotaajiwaajon ama Anutunon ii tak koton muro soraaya kolooja. Monnon soraaya mende koloonagati een, meraboragaranon mono Anutuwaasopa seleengen laligowuyaga. Kaen laligowuyagato, Anutunon motoon tak koton ononotiwaajon mono soraaya kolooju.

¹⁵ Soraaya koloojuto, monnon mende moma laarin loya me embia mesaomambaajon mojati

* **7:10:** Mat 5.32; 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18

eenj, mono saanonj mesaowa. Kaenj kolooro noo qaananonj uumeleenj alanana ii mende somongowaa. Anutunonj onjo luaenonj laligowutiwaajonj onjoono. ¹⁶ Emba, gii loga uu kuunj muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaen monaga? Me eja, gii embaga uu kuunj muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaen monaga? Kawaaajonj mono luaenonj laligowu. Kiaj.

Anutunonj onjoonotiwaa so mono toroqen laligowu.

¹⁷ Pojnonj motomotoonj onjo laaligogiaa arenj ano loemba me masaraja laligogi Anutunonj onjoonoti, iikawaa so mono toroqen laligonj laaligogiaa kania mende utegowu. Uumeleenj kanagesoya kanagesoya liligonj gomanj so kaenj jenj koton onjomakejenj.

¹⁸ Anutuwaa aiweseya eja mombaa selianonj kotogi laligoro kaanja oonoti eenj, ii mono kotomambaaajonj mende kaparanj komba. Anutuwaa aiweseya mombaa selianonj mende kotogi laligoro kaanja oonoti eenj, mono ii kotowutiwaajonj mende kaparanj komba. ¹⁹ Anutuwaa aiweseya selenananonj kotogita eja me mende eji, iikanonj Anutuwaa jaanonj iwoi omaya koloojato, jojopan qaaya tenj koma otaaninj iikanonj mono honjowo kolooja.

²⁰ Anutunonj onjoono kambanj iikanonj loemba me masaraja laligogiti, onjo motomotoonj mono iikawaa so toroqen laligowu. ²¹ Mombaa welenqege omaya koloona Anutunonj goonoti eenj, iikawaaajonj mono majakaka mende ama

liligowa. Uuga meleema saanon solana koloon gawon mon mokolonagati een, ii mono saanon mokoloowa me uuga afaangoro saanon toroqen welenqege omaya liligowa.*

22 Ii kokaembaajon: Monnon welenqege omaya kolooro Ponnon kaen oono uuta meleeno singisonogoyaa kasia isano solana koloon liligoja. Kaaniadeen monnon solana kolooro Ponnon kaana oono uuta meleeno iyanaa aina qaagoto, Kraistwaa jeta ten kombaatiwaa kasanon nama wena qen liligoja. 23 Kraistnon tawa somatanon sewangia mero liligojutiwaajon mono balon ejemba yonoo qaa baatanon kema keegia moma welenqegegia omaya koloon liligowubo. 24 Kawaajon uumeleen alauruna, Anutunon onoono kamban iikanon solana kasagia qaa me welenqege togiaa kasa gbadonon liligogiti, onjo motomotoon mono iikawaa so Anutuwa jaanon toroqen liligowu. Kian.

Gbaworo saraṅ ano malo yonoo gejanono qaagia

25 Emba saraṅ jumuna† onoo gejanonogia ii Ponnon mende jen kotooro mojen. Kawaajon Ponnon kiankomun nono qaana lan qaagoto, moma laarin nongi sokonjiwaa so jenkejeni, mono iikawaa so gosin neenaa momonanon kokaen jemaṅa:

* **7:21:** Qaa kawaa kania mon ii kokaen: Uuga meleema saanon solana koloon gawon mon mokolojani een, gii saanon toroqen welenqege omaya liligowa. † **7:25:** Olonkalu mende qeqeta

26 Kakasililin kambanja dodowijiwaajon eja gbaworo emba saran laligojuti, kuuya ononon mono iikawaa so toroqen laligogi awaa koloowaa. Kaen romonjojen. 27 Emba men laligojani een, embaga mesaomambaajon mende janjarin riiwa. Embaga qaa masaranga laligojani een, mono embawaajon mende mongamba. 28 Kilen emba mewaati, iikanon mono singisonogoyawo mende koloowaa. Kaanideen emba saranon eja mewaati, iionon singisongo mende ambaa. Singisongo qaagoto, iikaana ambuti, iyononon mono selegianon kakasililin mamaga mokoloowuya. Ononon ii mokoloowubotiwaajon mono anjon koma onomambaajon mojen.

29 Kaen moma gejanonogia jejento, kilen qaa mon kokaen injomanja: Uumeleen alauruna, Pon kawaatiwaa kambananon torijiwaajon ama emba men laligojuti, ononon mono kaanagadeen kamban kokainonga kanain embagia qaa tani kaana koloon laligowu. 30 Wosobiri moma saajuti, ononon mono mende saabutiwaa tani kaana koloon laligowu. Uugia qeangoro aisoojuti, ononon mono mende aisoowutiwaa tani kaana koloon laligowu. Iwoi sewana mejuti, ononon mono ii mende buna qen aowutiwaa tani kaana koloon laligowu.

31 Namonon kamban kokaamba aren otaan laligonkejuti, iikanon mono aliwaatiwaa so kolooja. Kawaajon balombaa ilawoilaya konkororo ama gawombaajon amakejuti, ononon mono iikanon uugia somonjonkejiwaa tani kaana

mende koloon laligowu.

³² Ono balombaa lombotaaon majakakagia qaa laligowutiwaajon mojen. Ejemba masaranga laligoji, iinon mono Pombaa ilawoilawaajon majakaka momakeja. Ii moma “Nomaen ambe Pombaa uutanon qeangoro sokonaga,” anaaon kaen jenkeja. ³³ Kaen jenkejato, emba men laligoji, iinon mono balombaa ilawoilawaajon majakaka momakeja. Ii moma “Nomaen ambe embanaa uutanon qeangoro sokonaga,” anaaon kaen jenkeja.

³⁴ Ponon leegen embianon leegen awarangon momoya horori uutanon deeno laligoja. Kaanideen emba loya qaa ano emba saran masaranga laligojato, iyoronon mono Pombaa ilawoilawaajon majakaka momakejao. Ii moma “Nomaen ambe unana ano sele busuna soraaya kolooro Pombaaon sokonaga,” iyangaraajon kaen jenkejao. Kaen jenkejaoto, eja men laligoji, iinon mono balombaa ilawoilawaajon majakaka momakeja. Ii moma “Nomaen ambe lonaa uutanon qeangoro sokonaga,” anaaon kaen jenkeja.

³⁵ Onoangia ilaan onomambaaon moma gejanono qaa ii ononjen. Ii tosaanga kasa kaanga somongon onombe lombo mokoloowutiwaajon qaagoto, kania kokaembaajon ii ononjen: Ninon ono nanamemen dindina otaan uudendeen qaagoto, pondan Pombo qokotaan nama kotiiwutiwaajon mojen. Kawaajon gejanono qaagia ii injiojen. Kian.

³⁶ Eja monon emba sarambo bunanga qen aon

laliḡoḡo mesaomambaajon romoḡoḡi, iwaa goro qaa ii kokaen jemaḡa: Eja iikanon kokaen romoḡon jeja, “Emba ii meḡ sili awaa mende ama mumambo.” Kaen jero emba mewaatiwaa siḡa moma kotiiro embawaa gbania eja memewaa so kolooji een, iinon mono saanon siḡa otaan agimin aori sokombaa. Iikaḡa kanon siḡisongoyawo mende koloowaa. ³⁷ Mende koloowaato, ejanon emba ii mende mewaatiwaa qaaya aḡaa uutanon somoḡon moma kotiiji, iikawaajon kokaen jemaḡa: Moḡnon eja ii qaanon mende kuuro osijato, saanon aḡaa siḡa otaaro qaa moḡnon mende somoḡoḡi, een, iinon mono saanon aḡaa siḡa otaan emba ii mende mewa.

³⁸ Kaen kolooro emba saraḡ mewaati, iwaa silianon mono dindiḡa koloowaato, ii mende mewaati, iinon mono kana awaa soro otaawaa. Kiaḡ.‡

³⁹ Embanon loyanon jaawo laliḡowaatiwaa so meḡ aoawaa qaayanon somoḡoro laliḡoḡo,

‡ **7:38:** 36b Eja moḡnon borata eja mumambaajon uuwoi moji, niinon iwaa gejanono qaa kokaen jemaḡa: Maḡanon kokaen romoḡon jeja, “Borana muḡ sili awaa mende ama mumambo.” Kaen jero borataa gbania eja memewaa so kolooro eja mumambaa siḡa moma kotiiji een, iinon mono saanon siḡa otaan eja muro mero sokombaa. Maḡanon iikaḡa kanon siḡisonggo mende ambaa. 37b Mende ambaato, maḡanon borata eja mende mubaatiwaa qaaya aḡaa uutanon somoḡon moma kotiiji, iikawaajon kokaen jemaḡa: Moḡnon maḡa ii mende kuuro osijato, saanon aḡaa siḡa otaaro qaa moḡnon mende somoḡoḡi een, iinon mono saanon siḡa otaan borata aḡon komba. 38b Kaen kolooro bora saraḡa eja mubaati, iwaa silianon mono dindiḡa koloowaato, ii mende mubaati, iinon mono kana awaa soro otaawaa. Kiaḡ.

loyanon komuwaati een, qaa iikanon kaaniadeen komuro saanon eja siinanon jewaatiwaa so mewaa. Uumeleembaa gadokopa ejaga qaagoto, eja Pombo qokotaaji, iigadeen mewaa. ⁴⁰ Saanon eja men korisoro qerewenja mokoloowaato, toroqen masaraja laligowaati een, mono uukoisoro honja mokolon aisoonkebaa. Niinon qaa ii gosin kaen jejen. Anutuwaa Unyanon noo uunanon kaanagadeen laligoji, iikawaajon mono kaen romongon jejen. Kian.

8

Nene tando lopiombaa nandun aanja ii newonja me qaago?

¹ Ono nene tando lopiombaa nandun aanja kawaa tere oogi gejanono kokaen jemaña: Uujopanon mono ilaan onombaa. Niinongiinon jegi tosiannon kokaen jenkeju, “Kuuya nononon tando lopiombaa kanagia moma yagonin omaya kolooja.” Qaa ii honabonaga kolooji, ii mojon. Ono momo kaanja jen laligogi uugianon waaro konain kaanja terereen awelegonkeju. Kaen ama deema sisau laligoju. Kana qaa waja ii uujopa. Kana iikaanja kanon mono ananaa uunana meagon men kotiin aowonja. ² Mononon “Qaa mombaa kania moma yagojen,” ii jetanon jeji, iwaa momakootoya honanon mono mende kolooro toroqen tompin laligoja. ³ Ii qaanondeen jejato, mononon Anutu uutanon jopagonkeji, Anutunon mono iwaaajon moro honja kolooja.

⁴ Nene tando lopion yonoojon nandun angiti, ii newonja me qaago? Qaa kokaen jenkeju, “Tando

lopion ii ben hona mende laligojutiwaa kaisaregia kolooju,” ano qaa mon ii kokaen, “Anutu motoongonon laligoja. Alia mon qaago.” Qaa woi ii onjaga koloojaoti, ii mojon. ⁵ Qaa iikawaa kania ii kokaen, “Ome bena bena,” qagia kaen qamakejuti, ii mamaga laligoju. Sombinon me balonon laligojuti, ii saanon mende mojon. Onanon omejiilan, ben ano eja pon ii mamaga laligoju.

⁶ Ii laligojuto, ii kilen Anutu motoongonon iinondeen ananaa benana ano Manana kolooja. Iinon iwoi kuuya mokoloo asugiro. Laaligonana iwaajon laligowombaajon ama nonono laligojon. Kaanagadeen Pon motoongonon Jiisas Kraist laligoja. Iinon Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoloo. Nono kaanagadeen ilaan nonono laligonon kotinkejon.

⁷ Kaen moma laarijonto, ejemba kuuyanon momakotoo kaana ii mende men laligoju. Ii qaagoto, tosanon wala tando lopion waegia men moma kotiigitiwaajon ama koi kaananon kaanagadeen toroqen nene tando lopiombaa nandun aana ii nen iikaana kanon afaangon benurugia ii romonon laligoju. Uugianon looloria koloo uwoi ama negi uugia iikanon menjerenonkeja. ⁸ Menjerenonkejato, nenenon nunuama Anutu waa kosianon mende nonoomakeja. Nene singi laligowonati, iikanon tiwitiwilaa mende mokoloowona. Nene nen laligowonati, qabunanananon iikanon mende somariiwaa.

⁹ Ii kilen nene kuuya newombaajon afaangojuti, ononon mono jeubaba lan laligowubotiwaajon galen men aon laligowu.

Jeubaba kaen laligogi tosianon injiima uugia looloria kanon boliro kamaan unuwabo. ¹⁰ Kawaa kania ii kokaen: Giinon momakooto hona men laligon afaangon tando lopion jigoyanon kema rama nembanene nena alaga monon giiro kokaen bimoowaa: Uutanon looloria kolooro uuwoi anji, iinon kaen giima uutanon waaro afaangon nene tando lopiombaa nandun aana ii nen kamaan qenaga.

¹¹ Goo momakootoga hona kanon mono geengaa uumeleen alaga kuuro uuwoi qaganon looloria koloojiwaajon mono afaangon nen kamaan qenaga. Kraistnon iwaajon ama komuroto, nene ii nen kaen kamaan qen tiwilaaro mende sokombaa.

¹² Tiwilaawaato, uumeleen alaurugia kaen men bolin onoma uugia looloria ii qen kondeema singisongo amakejuti, iikaana kanon mono Kraist iyaana qotogon singisongo amakeju. ¹³ Kawaaajon niinon nene mon newe iikanon uumeleen alana kongoro muro kamaan qen singisongo anji een, niinon mono kaman monon nene ii mende toroqen nemaana. Niinon alana jolonqon kongoro mumambotiwaajon kaparan koma nanjen. Kian.

9

Aposol nomaen koloowe sokonaga?

¹ Naa kasanon somonqon nono solana mende koloowenaga? Ononon gosin nonqi aposol koloojen me qaago? Ponana Jiisanon asugin nono iibe me qaago? Niinon Pombaanon nanqon gawon mewe onqo mono gawon iikawaa hona

koloaju. ² Ponjon ano aposol gawon nono iwo nama mewe onjo uugia meleema noo mungen aasona koloaju. Kawaajon tosonian gosiñ nongi aposol mende koloowenagati een, ononon mono kanana iikaanja moma yagoju. Ii mono afaanjon nanjon jegi sokombaa.

³ Ejemba tosonian noojon “Aposol mende koloaja,” jen ajoroon gemanon qeqe ama nomakejuto, niinon mono onoonon sundu jen iikanon neenaa kanana nanjon jenkejen.

⁴ Kawaajon gere ano nembanene nonongi nenauruna yonowo menj nen laligowonaga, iikanon mono soyanon koloonaga. ⁵ Piito, aposol tosaan ano Pon Jiisaswaa kouruta yononon embaurugia momalaarigiawo unuama motoon kema kankeju. Niinon kaanagadeen iikawaa so ambenagati een, sili iikanon mono kana waleema qetetanowenaga me qaago? Ii qaago totoon.

⁶ Selewaa laaligoyanon onjo ejemba geria nanjon onomakejuto, nii ano Barnabas qaago. Noro gawombaa tawaya mende norongi een laligonkejo. Ii mogi sokonja me qaago? Tosianon uuwaa gawon megii tawa onongi selegiaa gawon mende menkejuto, noroojongadeen mono nanjonanjonara noronaro mokoloowotiwaajon jeju me?

⁷ Gawmambaa manjaqeqe gawon menkejuti, yonoononga monjon anaa laaligoya nanjon aon menkeja me qaago? Wain gawon komomakejuti, yononon kuuya iikawaa hona menj nenkeju me qaago? Kaanjiadeen bulmakao galen komakejuti, yononon kuuya iikawaa aju apuya nenkeju me qaago?

⁸ Qaa ii balon ejemba ananaa momonana iikayadeen mondama otaanj mende jejento, Anutunonj kaanagadeen qaa iikayadeen Mooseswaa Kana qaanonj jeja. ⁹ *Mooseswaa Kana qaanonj Juuda nonoo gawonj meme silinana ii jenj asarinj kokaenj oogita eja, “Wiit dumunj kota ano kaa-woya gosiwombaaonj bulmakao ejia wama kanj oonji dumunj tuunj qaganonj riinj rijijaankeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaenj wagigi saanonj nene kitia nero sokombaa.” Kawaa so kasunonj tiwojunj menj oro metogoro qenj nene kitia mugi nero sokombaa. Anutunonj kasu bulmakao yonoojonj majakaka mende moma kaenj jeja. Ii qaago.

¹⁰ Orowaajonj qaagoto, qaa ii mono nonoonj jero eja. Qaa ii nonononj kokaenj ambombaaonj ama oogita eja: Kinononj gawonj tetebaro meji, iinonj mono honj koloowaatiwaaonj jejeromonromonj qaganonj gawonj menjkeba. Kaanagadeen dumunj ton-tononj qenj honj ano kaawoya gosiji, iinonj mono bakaya menj newaatiwaa mamboma gawonj menjkeba. ¹¹ *Nonononj uuwaa qaa kota batugianonj qosoma kororoonj laligoninj onononj laaaligowaa nanjononjgo iwoi mende nononji gamuyawo koloonkeja. Ninonj menj qeangonj onombe onononj iikawaa kitia meleema nonji soyanonj koloowaa.

¹² Tosianonj batugianonj uuwaa gawonj megij nanjonj ononji soyanonj kolooji eenj, nii mono so ii uugunj nanjonj nonji sokombaa. Kitia

* **9:9:** Dut 25.4; 1 Tim 5.18 * **9:11:** Room 15.27

ononij iikawaa kitia nononji so konagato, niinon iikaan ambutiwaajon mende qisij onombe. Kraistwaa Oligaa Buja qaa seiwaatiwaa kania somongowombotiwaajon mono iwoi nonombutiwaajon mende qisij ononij. Qaagoto, nononanodeen mono kaparan koma kotiin lombo kuuya bosima laligonij.

13 *Qaa koi mono romongowu: Jiwowon jigonon gawon menkejuti, iyononon mono jigo iikanonon nembanenegia men nenkeju. Siimolon onon alatawaa gere bolon galej kombutiwaajon kuon ononon nanjuti, iyononon ejemba nene nandungia alatanon angij nene iikawaa kitia tosia ii iikanonon buja qon onkeju. 14 *Qaa iikawaa so Pononon kaanagadeen jen koton qaa kokaen jero, “Oligaa Buja jen seigi ejembanon mobuti, iyononon mono Oligaa Bujawaa kitia kotin nandun angij laaligogiaa nanjonanogia mokolon laligowu.”

15 Niinon saanon qaa iikawaa so romononon uuwaa gawon men tawa nombutiwaajon qisij onombenagato, kotin nandun ambutiwaa qaa kuuya ii mesaowe. Monen ambutiwaa qaa oojeni, ii ononon kaen ama nombutiwaajon mende oojen. Tawa memambaajon romononon bimooro koomuwaajon mobe afaanjoja. Neenaajon ii qaa omaya qaagoto, tawa mende nombutiwaa qaaya ii mono selena mepeseen jejen. Noonon qaa ii mononon me mononon qewagomambaajon amamaaro laligomanon.

* 9:13: Dut 18.1 * 9:14: Mat 10.10; Luuk 10.7

16 Oligaa Buᅇa jeᅇ seijejeᅇi, iikawaajoᅇ se-lena mepeseemambaa so mende koloojeᅇ. Ni-inoᅇ Anutuwaa jeᅇkooto baatanoeᅇ laligoᅇ ii jeᅇ seimambaa so koloojeᅇ. Gawoeᅇ ii mono mesao-mambaajoᅇ amamaajeᅇ. Oligaa Buᅇa mende jeᅇ seiwenagati eeᅇ, iikawaajoᅇ lombonoeᅇ qananoeᅇ uro niima ilipizi jewutiwaa so koloowenaga.

17 Neenaa siinneajoᅇ gawoeᅇ ii meweengeᅇ mewenagati eeᅇ, mono saanoᅇ tawa nombu-tiwaajoᅇ mambombenaga. Kaento, Anutunoeᅇ kuueᅇ nono neenaa aineᅇa mende otaeᅇ Buᅇaya galeᅇ komakejeᅇi eeᅇ, ii mono Anutunoeᅇ moma laariᅇ noma gawoeᅇa nono laligojeᅇiwaa so meᅇkejeᅇ. 18 Kaeeᅇ kolooᅇ naa iwoinoᅇ mono tawana kolooᅇkeja? Oligaa Buᅇa jeᅇ seijeᅇ ii se-waeᅇa qaa amakejeᅇi, iikanoeᅇ mono noo tawana kolooᅇkeja. Anutunoeᅇ gawoeᅇaᅇa kitia nombu-tiwaajoᅇ jeᅇ kotoᅇ Buᅇa Terenoᅇ eji, qaa iikawaa so tawawaajoᅇ mende kaparaᅇ komakejeᅇ.

19 Ejemba moᅇnoᅇ me moᅇnoᅇ mende so-moᅇnoᅇ nono saanoᅇ neenaa aineᅇoᅇ laligowe-nagato, ii kileneᅇ neena meᅇ kamaeᅇ aoeᅇ laligo-jeᅇ. Ejemba kuuyanoᅇ uugia meleembutiwaajoᅇ kaparaᅇ komakejeᅇ. Kaeeᅇ ambutiwaajoᅇ ejemba kuuya welengia qeeᅇ laligojeᅇto, sei-seiya yoᅇnoᅇoᅇ kileneᅇ Kraistwaa buᅇaya mende koloowutiwaa so kolooju. 20 Juuda yoᅇnoᅇoᅇ uugia meleembutiwaajoᅇ ilaeeᅇ oᅇoma batu-gianoᅇ Juuda tani kolooᅇ laligowe. Mooseswaa Kana qaa baatanoeᅇ laligojuti, iyoᅇnoᅇoᅇ uugia meleembutiwaajoᅇ ilaeeᅇ oᅇoma neeno Kana qaa kawaa baatanoeᅇ mende laligoᅇ kileneᅇ qaa iikawaa

gbadonon somonon nonjiwaa tani koloon batugianon laligowe.

²¹ Mooseswaa Kana qaa mende moma laligojuti, iyononon uugia meleembutiwaajon ilaan onoma batugianon Kana qaa mende moma laligojeniwaa tani koloon laligowe. Neeno Anutuwaa Kana qaawaajon tompin mende laligojento, Kraistwaa Kana qaa baatanon kema ii ten komakejen. Ii kilen yonoo batugianon Anutuwaa Kana qaa mende mojen tani koloon laligowe. Ejemba seiseiyanon uugia meleembutiwaajon kaen ama laligowe.

²² Momalaarigianon looloria laligojuti, iyononon uugia meleema kotiiwutiwaajon ilaan onoma batugianon looloria tani koloon laligowe. Ejemba tosaan naa afaanaga kana iinon me iinon uugia meleembutiwaajon ilaan onoma ejemba kania kania yonoo batugianon tani kania kania ama laligowe.

²³ Tani kuuya ii Oligaa Bunanon seiwaatiwaajon amakejen. Seiro kotumotueyanon neenaa qananon uro neeno kaanagadeen oyanboyan koloomambaajon ama kaen amakejen. ²⁴ Qaa koi mono romongowu: Kuu aambaa kambananon kuuya yononon haamo ambutiwaajon esungia men kululuun kemakejuto, motoongo mononon mono haamo ama tawa mewaa. Ono mono motoongo iikawaa so bobogarin kema tawa mewombaajon kaparan koma laligowu. Mono iikawaa so momalaari koma gbilin laligowu.

²⁵ Ejemba aangolenon haamo ambombaajon kemakejuti, iyononon mono kuuyanon iyangia tororo galej koma aowombaajon koma

gbilinkeju. Yoŋononŋ kasasoronŋ juquma gororonŋgowaati, iikayadeenŋ mewombaajonŋ kaparanŋ komakejuto, nonononŋ ila wage mende aliwaati, mono tawa ii mewombaajonŋ kaparanŋ komakejonŋ. ²⁶ Kawaajonŋ niinonŋ lansanŋ kema koma kanŋ koma mende bobogariŋ kemakejeŋ. Borona kuma manja lansanŋ mende qeŋkejento, kuu aanŋ alauruna haamo ama onjomambaajonŋ mono dindinagadeenŋ tororo qeŋkejeŋ.

²⁷ Niinonŋ ejemba tosaanŋa Buŋa qaanonŋ uu-gia kuunŋ laligowe tegoro Anutunonŋ mono gema nuro neeno ilawage mende memambo. Kawaajonŋ mono neenaa sele busuna mindinŋonŋ tororo koma gbilinŋ galeŋ komakejeŋ. Kianŋ.

10

Israel wala laligogiti, iyoŋoononŋ galeŋ meme qaa

¹ *Oo uumeleenŋ alauruna, Israel nonoo ambosakonananonŋ Mooseswaa gematanonŋ otaanŋ kagi iwoi kolooroti, iika-waajonŋ poumapou laligowubo. Kawaajonŋ Israel nonoo kananana kokaenŋ toroqenŋ oomaŋa: Yoŋononŋ kuuya koosu baatanonŋ kanŋ laligonŋ Kowe Osoga kotogi yoŋoononŋga mononŋ monŋ mende tiwilaaro. ² Anutunonŋ oomuluya koosunonŋ ano kowenonŋ ano ii kotonŋ kanŋ kuuyanonŋ uugia meleema Mooseswaanonŋ kanageso koloogi. ³ *Kaenŋ koloonŋ kuuya yoŋononŋ uuwaa nene iikayadeenŋ mokolonŋ nenŋ laligogi.

* **10:1:** Eks 13.21-22; 14.22-29 * **10:3:** Eks 16.35

⁴ *Kaanagadeen kuuya yononon uuwaa apuya iikayadeen mokoloon nen laligogi. Uuwaa apuya ii jamo somata monon onjotaan kanagianon karoti, mono iikanon mokoloogi. Jamo somata ii Kraistwaa sareya. ⁵ *Kaen laligogito, ii kilen Anutunon kanageso hona yonoojona uukorisoro mende moma laligoro balon qararanjonkononon tiwilaagi qamogianon qeqelalan en gisaagi.

⁶ *Kaen kolooroti, ii ananaa gejatootoonanaga kolooja. Anutunon mono sare ii nonoojon ama ano galej meme qaanana kokaen kolooja: Yononon uugia mende galej koma bologa mewombaajon koposongogiti, nononon mono iikawaa so ama tiwilaawombo. ⁷ *Kaanagadeen Israel yonoononga tosianon tando lopion waegia menj mepeseen laligogiti, ononon mono iikawaa so ama laligowubo. Yonoojon Bunja Terenon qaa kokaen oogita eja, “Kanageso yononon nen korisoro ama ajoroon ragi uugianon waaro iikanon meleema gejajojomban kokaen kolooro: Yononon rii gbawe oron apu kotiga nen serowilin lan анги.” Qaa kaen eja.

⁸ *Yonoononga tosianon serowilin анги Anutuwaa irinjonsoonajon ama ejemba 23,000 kawaa so ween motoongowaa uutanon komun kamaagi. Nononon mono tosaana yonoo so serowilin ambombo. ⁹ *Kaanagadeen Israel yonoononga tosianon Pon iijongogi mokolen yononon injigi komugi. Nononon mono tosaana

* **10:4:** Eks 17.6; Jan 20.11 * **10:5:** Jan 14.29-30 * **10:6:** Jan 11.4
 * **10:7:** Eks 32.6 * **10:8:** Jan 25.1-18 * **10:9:** Jan 21.5-6

yoŋoo so Pon iijonŋo wombo. ¹⁰ *Yoŋoononŋa toŋianon galeŋurugia ŋindiŋ-ŋunduru jeŋmeesaŋ ama gema unuŋ laligogi meŋ tiwitiwilaa gajobanon mono unuro komugi. Nononon mono tosaŋa yoŋoo so ŋindiŋ-ŋunduru jeŋmeesaŋ lan ama laligowombo.

¹¹ Kaen koloon ononoti, sareqaa ii mono ananaa gejatootoonanaga kolooja. Namonon laaligowaa kambaŋ tetegoyanon kaŋ kuun nonono laligojoni, sundu ii mono nonoojon ama oogi galeŋ meme qaananaga kolooja.

¹² Kawaajon nama kotiimambaajon jejaŋi, gii mono kamaan guwabotiwaajon ama galeŋ meŋ aon laligowa.

¹³ Angobato qagianon umakejuti, iikayadeen mono balon ejemba kuuya nonoo qanananon umakeju. Angobato tania mon mokoloowuyaga, iikanon esunŋianon mende sokombaatiwaajon kamaawuyagato, Anutunon qaaya somonŋorotiwaa so ii pondan otaan amakeja. Iinon angobato Toya anŋon kono angobato esunŋia mende sokombaatiwaa so ii ama onomambaajon amamaankeja. Kawaajon angobato mogi Anutunon esunŋa onoma iikaanŋa kanon olon kombombaa kana kaanagadeen meleun onono koloonkeja. Kawaajon ononon balombaa angobatoya iikanon saanon kotiin haamo ambutiwaa so kolooju. Kian.

Tando lopiombaa lomban ano Pombaa samon kowoga

* **10:10:** Jan 16.41-49

14 Kawaajon wombo alauruna, tosonian tando lopion waegia men mepeseen onomakejuto, ononon ii kok koma mesaowu. 15 Niinon momo ejemba akadamugiawo koloojutiwaa so qaa jemanjati, ii mono onjoangio gosin iikawaa hona mokoloowu.

16 **“Pombaanon samon newonja,”* kaen jen kotumotuwaa qambiwaajon Anutu dangisen jen qama koolin qambi iikanonja nenkejoni, iikanon mono Kraistwaanon toroqen saya nenkejon. Bered moton iikanonja nenkejoni, iikanon mono Kraistwaanon toroqen busuya nenkejon. Iikawaajon mono duduuwubo.

17 Kuuya nononon bered motoonggo iikanonja nenkejon. Bered ii motoonggo koloojiwaajon ama mamaga nononon Kraistwaa hona motoonggo koloojon.

18 **Ono mono Israel kanagesowaa laaligoya romongowu.* Ejemba siimolon oowutiwaajon nene angi tosonian iikawaa kitia nenkejuti, iyononon alatanon toroqen gawonja Anutuwaajon menkeju.

19 Qaa iikawaa kania hona ii mono nomaen jewenaga? Tando lopion onoojon bao qegi saya kamaaro siimolon onkejuti, iikanon honawo koloojiwaajon jeja me qaago? Tando lopion ii hona koloojutiwaajon jeja me qaago? Qaa kawaa kania ii nomaen?

20 **Tando lopion ii hona qaagoto, uumeleembaa gadokopa yononon kilen siimolongia omejilan yonoojon onkejuti.* Ii Anutuwaajon qaago.

* **10:16:** Mat 26.26-28; Maak 14.22-24; Luuk 22.19-20 * **10:18:**

Lew 7.6 * **10:20:** Dut 32.17

Niinon onjo ome yonowo toroqen laligowuboti-waajon majakaka mojen. ²¹ Onjo Pombaa qambinonga ano omejiilan yonoo qambinonga ororon newombaajon amamaawuya. Kaanagadeen Pombaa nene dun ano omejiilan yonoonon nene dun ii ororon toroqewombaajon amamaawuya. ²² *Nanamemen kaanonon mono Pombaa uuta mero boliro irina soombaatiwaajon mojon me? Ku-usunananon mono Pon uugun uma laligojon me?

Nononana ainana mesaon Pon mepeseewonja.

²³ *Tosianon kokaen jenkeju, “Nono saanon nononana jaajaa ainana otaan iwoi kuuya amakebona.” Qaa ii honagato, nanamemen kuuya kanon mono mende ilaan nonomakebaa. “Nono saanon nononana jaajaa ainana otaan iwoi kuuya amakebona,” kaen jenkejuto, nanamemen kuuyanon mono uunana mende nanjon men kotiin nonomakebaa. ²⁴ Mononon mon iyanajonadeen romonjon qeangomambaajon kaparan kombaboto, alaurutanon qeangowutiwaajon kaparan kono sokombaa.

²⁵ Oro ii me ii maaketnon ama qetegon nene mirinon (sii mirinon) sewana mewutiwaajon amakejuti, ii mono uuwoi mesaon nenkebu. Orowaajon ama uugianon menjerenowabotiwaa qisiqisia mon mono mende ambu. Qaago! ²⁶ *Qaa iikawaa kania ii Bunja Terenon kokaen oogita

* **10:22:** Dut 32.21 * **10:23:** 1 Kor 6.12 * **10:26:** Ond 24.1

eja, “Balon ano iwoi kuuya kanon eji, ii Pombaa bunaga kolooja.”

²⁷ Mon Kraist mende moma laariji, iinon onoono iwaanon kembombaajon moma kema ragi nembanene ii me ii jaagianon ama onombuti, ii mono uuwoi mesaon newu. Nenewaajon ama uugianon menjeren Gowabotiwaa qisiqisia ii mono mende ambu. Qaago! ²⁸ Onoangiaajon qaagoto, “Nene koi tando lopion yonoo nandun aana kolooja,” monon kaen injoroti een, ii injoroti, iwaa uutanon boliwabotiwaaajon mono galen men aon mende newu.

²⁹ Geengaa uugianon menjeren Gowabotiwaaajon mende jejento, alagaa uutanon boliwabotiwaaajon ii jejey. Niinon neenaa ainon iwoi ambe alanaa uutanon boliro gosin noma Anutunon qaana jen tegon kitia meleema nombabo. Een kaen mendeema aonin jawo kolooro mende sokonja. ³⁰ Niinon ejemba yonowo toroqey rama nenegiaajon “Anutu dangisen!” jen oro nemanati, tosiannon iikaan ambe niima iikawaajon gema nugi mende sokombaa. Orowaaajon Anutu mepesejeji, iikawaajon mono qaa tokoronkota jen nongi mende sokonja.

³¹ Kawaajon nene apu newuti, ano ii me ii ambuti, ii kuuya mono Anutu waa qabunayanon seiwaatiwaaajon ama amakebu.

³² Iwoi mon mende angi mombaa uutanon iikawaajon boliro momalaarianon zololonon kamaawabo. Juuda me kantri tosiaa ejemba me Anutuwaanon kanageso yonoo batugianon mombaa uutanon mono onoonon ama

boliwabo. ³³ Niinon kaanagadeen iwoi kuuya amakejeni, iikanon mono ejemba korebore uugianon qeangowaatiwaajon kaparan koma laligojen. Neenodeen qeangomambaajon mende nanjento, ejemba seiseiyanon qeangowutiwaajon janjarin riuwe mombo letoma Siwewaa bunja koloowutiwaajon kaparan komakejen. Kian.

11

¹ *Niinon Kraistwaa sili kaana amakejeni, iikawaa so ononon mono noo silina otaan laligowu. Kian.

Emba ononon mono wangia esuun Pon mepeseewu.

² Niinon iwoi kuuya amakejeni, onon iikanon romononon nomakejutiwaajon dangisen jen ononjen. Onon kuma onombetiwaa so qaana ten koma otaankejuti, iikawaajon mono mepeseen ononjen. ³ Niinon onon qaa koi moma kotowutiwaajon mojen: Kraistnon eja kuuya nonoo wanana koloaja. Ejanon embawaa wana koloaja ano Anutunon Kraistwaa wana koloaja. ⁴ Kawaaajon eja onon mono wanougia qetegon qama koolin Anutuwaa qaa jegi sokomaa. Eja kuuyanon wangia turun qama koolijuti, me Anutuwaa gejatootoo qaa jen asarijuti, Anutunon mono iyonoo momogiaajon moro gamuyawo kolooro iyanjia men kamaan aonkeju.

⁵ Kaento, emba mononon wana mende esuun qenjaaro ajoajoronon qama kooliji me Anutuwaa gejatootoo qaa jen asariji, iinon mono

* **11:1:** 1 Kor 4.16; Fil 3.17

loya wanj kolooji, ii gamu qeñ mun iyaña men kamaan aowaa. Kaen ama wanj juya kuuya motogi asuganon eej laligowaatiwaa so koloowaa. ⁶ Embanon waña mende esuuji eej, iinon mono wanj juya kaanagadeen jero motogi sokombaa. Ii sokombaato, embanon wanj juya jero motogi gamuyawo koloowabo. Kawaajon mono waña esuun laligoro sokombaa. ⁷ *Embanon loyaa akadamuya koloojato, ejanon Anutuwaa uñaunaya ano akadamuya kolooja. Kawaajon ejanon mono waña mende esuuro sokombaa.

⁸ *Ii kokaembaajon: Waladeen ejanon embanonga mende kolooro, embanon ejawaanonga kolooro. ⁹ Anutunon eja ii embawaajon qaagoto, emba ii ejawaajon mokolooro laligoju. ¹⁰ Kania kawaajon ama embanon mono ku-usun baatanon laaligowaa aiweseya ii waña esuun laligoro sokombaa. Kaen kolooro Siwe gajoba yononon godaqeqewaa sili awaa iimakebu.

¹¹ Kaen sokombaato, Pombo qokotaan laliginin embanon mono ejawaa qaaya mende ugun aña ainanon lan mende laligowa. Ejanon kaanagadeen embawaa qaaya mende ugun aña ainanon lan mende laligowa. ¹² Embanon ejawaa siitanonga kolooro kawaa so ejanon kaanagadeen embawaa goron uutanonga koloon laligojonto, ilawoila kuuyaa kondomondoo Toya ii Anutu.

¹³ Kawaajon embanon waña mende esuun Anutu qama kooliro sokombaa me qaago? Qaa ii

* **11:7:** Jen 1.26-27 * **11:8:** Jen 2.18-23

mono onjoangio gosin somongowu. ¹⁴ Anutunon ejemba mokolon nonoma balonon motoon laaligo arengoroti, aren ii iima gosin sili koi kaanja mono moma asarion me qaago? Ejanon wan juya mende motoro koriji een, iikanon mono gamu qen aoja.

¹⁵ Anutunon embawaa wan juya koriga ii esuya koloowaatiwaajon muro laligoja. Kawaa-jon embanon wan juya mende motoro koriji een, iikanon mono akadamuya kolon muja.

¹⁶ Monon qaa kawaajon niinongiion amambaajon moji een, niinon iikawaajon qaa mo-tongo kokaen jemaqa: Anutuwaanon kanagesoya kanagesoya Anutu mepeseewombaajon ajoroonkejuti, iyononon mono nonowo uumotongo ama sili iikayadeen otaan sili tosaanja togonkeju. Kian.

Pomaa samon toroya newutiwaa silia

Mat 26.26-29; Maak 14.22-25; Luuk 22.14-20

¹⁷ Ono uumeleen ajoajoroonon ajoroon kanon mende qeangonkejuto, mono toroqen kileqileenkeju. Kawaajon niinon mende mepeseen onjento, aren ama jen koton ononjen. ¹⁸ Qaa mutuya mon gejananon kemero kokaen mobe, "Ono uumeleen kanagesowaa ajoajoroonon ajoroonkejuti, iikanon mono batugianon angowowo amakeju." Qaa ii jegi moma bakayagadeen hona kolooji, iikaen moma laarijen.

¹⁹ Batugianon deema tuun busubuusu анги Anutunon injiuro daen ononon momalaariwaa angotetenon nama kotiiwu ano daen ononon

mende sokombuti, qaa iikanonj mono asuganonj koloonkeja. Iikawaajonj uuwoi mende mojen. ²⁰ Uumeleenj ajoajoroononj ajoroonkejuti, iikanonj mono Pombaa samonj kowoga newombaa silia mende otaankeju.

²¹ Ii kokaembaajonj jejen: Samonj kowoga nenkejuti, iikanonj ororonj qaagoto, anja anja nene-gia menj kanainj lanj negi tegoro tosianonj torogonj wosogia injiro tosianonj apu kotiga mamaga nenj enkalolonj kolooju. ²² Ee mirigia en ononja me qaago? Iikanonj saanonj nene ano apu newu. Anutuwaa uumeleenj kanageso jejewili ama onombombaaajonj moju me ejemba wanaya nembanenegia qaa ii menj kamaan onombombaaajonj moju me? Kawaajonj niinonj onj mepeseen onomanjiwaaajonj moju me? Kaen qaago totoonj. Mono nomaen menj onombe sokonaga?

²³ Ponjonj qaa nonoti, niinonj onononj kaanagadeen ii mobutiwaaajonj kokaen jemaņa: Ponj Jiisas memelolo menj mugi gomantiinja kanonj bered mero. ²⁴ Ii menj kotuegonj dangisen menj motonj kokaen jero, “Koi neenaa busunaga. Ii onoojonj ama togonj ononjen. Ii nenj mono nii romonjonj noma laligowu.” ²⁵ *Kaen jero negi tegoro kaanjiadeen qambi menj kokaen jero, “Qambi koi mono soomonjo gbilja kolooja. Noo sana koi kanonj mono Anutuwaa soomonjgoya menj kotiuro ewaa. Ii nenkebutiwaa so mono nii romonjonj noma laligowu.”

²⁶ Bered ano qambi iikanonja nenkebuti, iikanonj mono kambaņ so Ponjonj komuroti,

* **11:25:** Eks 24.6-8; Jer 31.31-34

iikawaa buŋaya meŋ asariŋ laligoŋ ugi eleema karo tegowaa. ²⁷ Kawaajon moŋnon bered me Pombaa qambi iikanon a rambaran qaganon neji, iinon mono Pombaa busuya ano saya meŋ kamaan ama siŋgison goyawo kolooja. ²⁸ Kawaajon ejemba nononon ananaa uunanaa kania gosin go mono bered ano qambi iikanon neniŋ sokombaa.

²⁹ Moŋnon Pombaa busuya ano saya mende goda qeŋ nembanene toon kaan laŋ neji, Poŋnon mono iwaa qaaya jeŋ tegoro lombo qaganon ubaa. ³⁰ Laŋ neŋ laligogitiwaaajon ama ejemba seiseyanon batugianon looriŋ ji mokoloogi magaganon goron qeŋ komudaborogi.

³¹ Komudaborogito, ananaa uunana gosiwon-agati eeŋ, Anutunon qaanana gosin jeŋ tegoro lombo mende mokoloowon. ³² Ii mende mokoloowonato, Poŋnon qaanana gosin jeŋ tegon kaen mono kaman kokaamba mindinon nonomakeja. Kanagen jeŋ tegon nonono ejemba uugia mende meleengiti, iyonowo ororon gere sianon kembombotiwaajon mono mindinon nonomakeja.

³³ Kawaajon uumeleen alauruna, nene newombaaajon ajoroonkebuti, iikanon mono onoon giaajon mamboma aon ororon neŋkebu. ³⁴ Moŋnon wosoya kiji eeŋ, iinon mono iyanaa mirinon nembaneneya newa. Ajoroon laŋ negi Anutunon injiima qaagia jeŋ tegoro lombo mokoloowubotiwaajon ii jejeŋ. Qaa tosaan onoonon kamanati, kaman iikanon jeŋ koton onoman. Kian.

12

Gawonj memewaa momo kalenj yonjoo kanagia

¹ Oo uumeleenj alauruna, niinonj Unja Toroyaa momo kalenja kalenja iikawaa qaawaajonj poumapou laligowubotiwaajonj mojen.

² Uumeleembaa gadokopa laligogiti, kamban iikanonj iinonj me iinonj horonj onjoma unjano tando lopionj omaya waegia menj mepeseen laligogi. Kaenj me kaenj jenj jinjauj kema lanj laligogiti, ii saanonj moju.

³ Kawaajonj onj qaa koi mobutiwaajonj jenenj: Anutuwa Unjanonj monj sololoo “Jiisas qasuaajen,” qaa ii jemambaajonj osiwa. Kaanagadeen Unja Toroyanonj eja me emba monj mende sololonj muji eenj, iinonj mono “Jiisanonj Ponja koloonj nonja,” qaa ii jemambaajonj amaawaa.

⁴ *Gawonj memewaa momo kalenja ii kania kania koloojuto, Unja Toroya iinonj mono motoonjo kolooja. ⁵ Uumeleenj kanageso welenj qenj onjombombaaajonj gawonj kania kania menkejonto, Ponjonj mono motoonjo kolooja. ⁶ Welenj qenj onjombombaaajonj Anutunonj ku-usunja kuuya nonoojonj mendeema nonono afaanjonj kotiinj gawonj meninj honja kania kania koloonkeja. Honja kuuya ii Anutuwaanonga kankejato, Anutunonj mono motoonjo kolooja.

⁷ Unja Toroyanonj kanageso uunana nanjoro kotiiwombaaajonj moma gawonj memewaa momo kalenja ninisaano honjanonj mono motomotoonj nonoononj kokaenj me kokaenj koloonkeja: ⁸ Unja

* **12:4:** Room 12.6-8

Toroyanon mombaa uutanon kemej Anutu nemun koma mun momakooto qaa jejewaa kalenja muja. Unja motoonngo iikanondeen mono mon sololoooro momo qaita monj moma yagojiwaa kalenja bunja qenj aoja.

⁹ Monjon Unja motoonngo ii qokotaan momalaariwaa kalenja bunja qenj aoja. Toroqen monjon Unja Toroya iikanondeen qokotaan menj qeeangowaa kalenja kalenja bunja qenj aoja.

¹⁰ Mombaajon angoletto memewaa esunja muja. Mombaajon Anutuwaa gejatootoo qaa jejewaa kalenja muja. Mombaajon unja ano ome mendeembombaa kalenja muro unja awaanon me omejiilan monjon sololoooro laligoji, ii saanon gosinkeja. Mombaajon qaaya qaaya qaita mon jejewaa kalenja muja. Toroqen monjon qaa qaita monj jero mombaajon ii meleembaatiwaa kalenja muja. ¹¹ Gawon memewaa momo kalen kuuya ii Unja Toroyamotoonngo iikanondeen mono sololoonj moro sokonjiwaa so mendeeno kuuya nonononj anja anja bunja qenj aonj laligojonj. Kianj.

Kraistwaa selia motoonngoto, kitiuruta mamaga.

¹² *Sele busunana motoonngo koloojato, kilenj iikawaa uutanonj sele kitiuruta ii mamaga kolooju. Kitia kuuya ii mamaga koloojuto, kilenj ii mindirinj sele busu motoonngo kolooju. Kraistwaa selianonj kaanagadeen mono iikawaa so kolooja.

¹³ Kawaa kania ii kokaenj: Unja motoongononj mono kuuya nono sololoonj koma konjoratinj kanonj mulu menj nonono Kraistwaa sele busu

* **12:12:** Room 12.4-5

motoonngo koloojon. Nono Juuda me kantri tosiaa toya laligojoni, ananaa gawonana menkejoni me tonana een welen qen onomakejoni, ii kilen kuuya nono mono Un̄a iikayadeen būna qen aonin̄ uunananon kemero moma mujon.

¹⁴ Sele busunananon mono sele kitia motoongowaa so mende koloojato, iikawaa uutanon kitiuruta mamaga koloaju. ¹⁵ Kananananon kokaen jenaga, “Nii boroga qaago. Kawaajon sele busu mende toroqen laligojen.” Kaen jenagati een, iikawaajon mono kilen sele busu mesaon anodeen mende laligonaga. ¹⁶ Gejanananon kokaen jenaga, “Nii jaaga qaago. Kawaajon sele busu mende toroqen laligojen.” Kaen jenagati een, iikawaajon mono kilen sele busu mesaon anodeen mende laligonaga.

¹⁷ Selenananon kuuya jaa koloonagati een, qaa momowaa gejanananon mono daen ranaga? Kaanagadeen jumunanon geja koloonaga, iikaya moron momowaa sewanananon mono daen ranaga?

¹⁸ Ana an̄a qaagoto, Anutunon sele busu kiti motomotoon ii arengon moro sokonjiwaa so mindirin̄ onono sele busu motoonngo koloaju. ¹⁹ Sele kiti kuuya ii kiti motoonngo koloowuyagati een, mono nomaen sele busu motoonngo koloonaga? ²⁰ Kaen qaagoto, sele kitinana ii mamagato, sele busunon motoonngo koloaja.

²¹ Kawaajon jaanon borowaajon kokaen jemambaajon amamaaja, “Nii goojon mende amamaajen.” Kaanagadeen wajnon kanawaajon

“Nii goojoŋ mende amamaajen,” kaen jemambaajon amamaaja. ²² Simbirinŋsambaraŋ qaagoto, sele kitinana moniŋ looloria koloojuti, iyoŋonoŋ qaonŋi jaawo laligowombaaŋon amamaawoŋa. ²³ Sele kitinana moniŋ qabuŋagia kamakamaata koloojuti, ii mono esuuniŋ qabuŋagiawo kolooju. Sele kitinana moniŋ gamugiawo koloojuti, ii mono tororo esuuniŋ ejemba jaagianon sokonja.

²⁴ Sele kitinana asuganon qendeembombaaŋon gamu mende moŋoŋi, ii mende esuuniŋ sokonja. Kaen amakejonto, Anutunon sele kitia kitia mindirin somonŋon oŋoma kitia omaya ii qabuŋa somata muro ororon kolooju. ²⁵ Sele busu kiti yoŋonoŋ batugianon juma anŋowowo meŋ aowuboto, tani motoonŋo kalaŋ koma aowutiwaajon mono areŋgoro ororon kolooju. ²⁶ Sele busu kitia moŋnon siimbobolo moŋi, tosaŋa kuuya mono iwo siimbobolo momakeju. Sele kitia moŋnon qabuŋa mokolooji, tosaŋa kuuya mono iwo aisoonkeju.

²⁷ Oŋonoŋ Kraistwaa sele busuya kolooju ano motomotoon oŋonoŋ mono iwaa sele kitiuruta kolooju. ²⁸ *Kawaa so Anutunon ama oŋono uumeleen kanagesowaa gawon kokaen meŋkeju: Wala tosaŋa kuun oŋono wasiwasi eja aposol kolooju. Kawaa gematanon tuun woiya kuun oŋono gejatootoo ejemba kolooju. Tuun karoŋa yoŋonoŋ boi qaŋazu kolooju. Kawaa gematanon tosanon anŋoleto meme ejemba kolooju. Tosaŋa yoŋooŋon momo kalaŋ oŋono jia jia meŋ qeaŋonkeju. Tosianon afaanŋon kotiin

* **12:28:** Ef 4.11

tosaana ala ilailaa ama onomakeju. Tosaana yonoojon kalen onono galenkonjon gawon menkeju. Tosianon qaa qaita mon jenkeju.

²⁹ Kuuya ononon wasiwasi eja aposol mende kolooju. Awawi toton! Kuuya ononon gejatootoo ejemba mende kolooju. Kuuya ononon boi qaazuu kolooju me qaago? Kuuya ononon angoletto meme ejemba kolooju me qaago?

³⁰ Ji men qeangowombaa momo kalena kalena ii kuuya ononon eja me qaago? Kuuya ononon qaa qaita mon mende jenkeju. Qaago. Qaaya qaaya qaita mon jegi onoo kuuya ii meleembombaaonon afaangoju me qaago? ³¹ Ononon mono gawon memewaa momo kalena kalena awaa soro ii bunja qen aowombaaonon awelegonkebu. Kaen awelegogi niinon kana awaa soro qendeema iikawaa momo kalena ii kokaen jen asarimana:

13

Uunon jopagon aowowaa kalena

¹ Niinon ejemba ano Siwe gajoba yonoo qaaya qaaya qaita mon kanon qaa jen laligowenagato, uujopananon mende kolooji een, mono kilen kokaen koloowenaga: Gon qegi gononon qaro angotomana momakejoni me goubire utugogi kinqororonon qamakeji, mono iikawaa so koloowenaga.

² *Gejatootoo qaa jejewaa momo kalena en nono qaa aasangoya kuuya mobenaga ano qaa kuuyaa kania moma yagowenagati een, iikanon

* **13:2:** Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

mono soyanon koloaja me qaago? Ii kilen uujopanaa honanon mende asugiro iikaanja mono iwoi omayagadeen koloon een totoon laligowenaga. Momalaari kotiga totoon mokoloon kawaa qaganon baanja Toya jen kotowe saanon ten koma baanja qetegon mongen anagato, uujopana mende asugiji een, iikanon kilen mono iwoi omayagadeen koloon een totoon laligowenaga.

³ Esuhinana kuuya ejemba wanaya yonoojon mendeema onombenaga ano sele busuna tosia yononon oogi jewaatiwaajon togon onombenagato, uujopanaa honanon mende asugiji een, iikanon mono mende totoon ilaan nombaa.

⁴ Monnon alia uutanon jopagoji, iinon mono uugereya qaa uubonjon qaganon ala ama munkeja. Goronkiki mende moma iwoiyaaajon mende koposongonkeja. Selia mende menj uma jaba-arambaran mende laligoja. ⁵ Nanamemenanon alia horon ureen mende ama uuta mende menj bolinkeja. Iyana qeangomambaajondeen mende kaparan komakeja. Uuqeqe ama mugi uu uugere uulanawo mende amakeja. Menj bolinj mugi siimbobolo moroti, ii mende romongon mesaonkeja.

⁶ Tosianon bologa anjuti, iikawaajon mende aisoojato, qaa hona otaankejuti, mono iyonowo motoon aisoonkeja. ⁷ Kamban so alia sopa somongon kooronanon nama kotiin moma laarin munkeja. Kaen me kaen kolooro Anutuwaa jejeromonromon ama mamboma awasanakaka nama siimbobolo kuuya moma mokosingonkeja.

⁸ Uujopa nanamemen ii kambaŋ tetegoya qaa eŋ ubaa. Gejatootoo qaa jeŋ qaaya qaaya qaita moŋ jeŋkejuti, iikanonŋ qaombaa ano momo qaita moŋ iikanonŋ mono kaanagadeenŋ omaya koloonŋ tegowaa. ⁹ Momo qaita moŋ ii bakasasanŋ moma yagonkejonŋ ano gejatootoo qaa ii bakasasanŋ jeŋkejonŋ. ¹⁰ Bakasasanŋ amakejonto, Anutuwaa kalenŋ kalenŋ akadamugiawo koloowuti, kambaŋ iikanonŋ bakasasanŋ laaligonananonŋ mono qaono oyanboyonŋ siiseweweya qaa laligowonŋ.

¹¹ Niinonŋ naamade laligoweti, kambaŋ iikanonŋ naamade qaa jeŋ laligowe. Uumomonanonŋ naamade uu kolooro iikawaa so qaa gosinŋ romonjonŋ laligowe. Eja somata koloonŋ kanonŋ naamade nanamemenŋ ii mesaonŋ gema qewe. ¹² Kawaa so kambaŋ kokaamba Anutuwaa akadamura ii saanonŋ mende iimakejonŋ. Ii atatononŋ uunŋ ii-iitaa tani iima bimbimonŋ tania tororo mende moma eenŋ romonjonkejonŋ. Kaenŋ romonjonkejonto, kanagenŋ Anutuwo jaasewanŋ qeŋ aonŋ iima sororogowonŋ. Kambaŋ kokaamba momo qaita moŋ ii bakasasanŋ moma yagojento, kambaŋ iikanonŋ ii mono kuuya moma yagodaboro maŋa. Anutunonŋ nii moma komunŋ nonji, niinonŋ iikawaa so iwaa kania moma komudaboro maŋa.

¹³ Qaa koi jeŋ kotiijonŋ: Kalenŋ karonŋ moma-laari, jejeromonromonŋ ano uujopa ii kotiinŋ eŋ ubuto, uujopa nanamemenŋ iikanonŋ mono batugianonŋ uuta kolooja. Kianŋ.

14

Gejatootoo qaa ano qaa qaita moŋ jejewaa

kalenja

¹ Uujopawaa kania mono otaan laligowu ano gawon memewaa momo kalenja kania kania ii mono bunja qen aowombaajon kaparanj koma laligowu. Iikanonj awaato, gejatootoo qaa jewewaa kalenja mewombaajonj mono kotiin kaparanj koma laligowu. ² Monjonj qaa qaita monj jeji, iinonj ejemba nonoojonj qaagoto, mono Anutuwaajonjadeen ii jenkeja. Unja Toroyanonj sololoo qaa aasangoya asugiro jenkejiwaajonj tosaanja nonononj qaa ii mende moma asarinj munkejonj. Mono iyanja siri ilaanj aonkeja.

³ Tompinj laligojonto, gejatootoo qaa jenkeji, iinonj mono ejemba uunana menj kotiin nanjonj ulunkolej ama nonomambaajonj ama qaa jenkeja. ⁴ Monjonj qaa qaita monj menj iikanonj iyanjaa uuta meagonj kotikotii mokolonjkejato, gejatootoo qaa jenkeji, iinonj mono uumeleenj kanageso kuuya uunana meagonj menj kotiin nonomakeja.

⁵ Onjo kuuyanonj qaa qaita monj jewutiwaajonj mojento, gejatootoo qaa jewutiwaajonj mono kaparanj koma mamaga mojenj. Gejatootoo qaa jenkeji, iinonj mono qaa qaita monj menj jenkeji, ii uuguja. Qaa qaita monj menj ii iikanondeen ananaa qaanonj meleenji, iikaanja mono ororonj koloojao. Kaenj koloo qaaayanonj mono uumeleenj kanageso uunana meagonj menj kotiin nonono sokonja.

⁶ Oo uumeleenj alauruna, niinonj onjoononj kanj qaaya qaaya qaita monj jewenaga, iikanonj mono nomaenj onjo menj qeangonj onjombenaga?

Kaen qaagoto, Anutuwaanon qaa injisaamaña me momo qaita mon onomaña me gejatootoo qaa jemaña me gejanono qaa kuma onomanjati een, iikanon mono men qeañon onomaña.

⁷ Awelo me gita kulele me iwoi monon riiwaa aroya mokoloonkejon, iyononon mono laaligogia qaagoto, kanagia mono kaaniadeen kokaen eja: Monon awelo lan uun me gita kulele lan qero iikanon qagia aña aña mende mokoloonkeji een, riiwaa aroya mono nomaen moma asariwonaga?

⁸ Kaanagadeen romon uun boligi qata tororo mende moma asarion een, moronon mono manja qeqewaajon afaañon jojorinaga?

⁹ Onoo kanagia ii kaaniadeen eja: Nese-langianon ejemba mende moma asariwutiwaa so qaa lan jejuti een, monon qaa kaaña mono nomaen moma asarinaga? Qaa kaen jejuti, iikanon mono een lan haamonon kemakeja. ¹⁰ Balon balon kanon qaa morota morota dawi jenkejon, ii moronon monagato, kilen kuuya yononon mono qaawaa kania moma asariwonjiwaajon eju.

¹¹ Kania kawaajon ama jenkejonto, monon qaa jero qaayaa kania mende mojen een, niinon iwaa qaayaa wabaya koloowe iinon kaanagadeen noo qaanaa wabana koloaja. ¹² Onoo kanagia ii kaaniadeen eja: Ono gawon memewaa momo kalen kalen bun qen aowombaajon awelegogi sokonja. Iikanon mono kalen koi kaaña mewombaajon kaparan koma laligowu: Momo kalen uumeleen kanageso uugia meagon men kotiinkejuti, mono ii bun qen aon gawonon anji awaa soro koloowaa.

¹³ Kawaajon qaa qaita mon jenkeji, iinon mono kokaen qama kooliro sokombaa, “Oo Anutu, qaa jejeni, ii meleemaniwaa momo kalena mono nomba.” ¹⁴ Iikawaa kania ii kokaen: Niinon qaa qaita mon jen qama koolijen eeñ, noo unananon qaagadeen jen qama koolinkejato, uumomonanon mono hona mon mende mokolonkeja.

¹⁵ Kawaajon mono nomaen ambe sokombaa? Niinon mono unananondeen qaagoto, uumomona kaanagadeen iikanon ama qama koolinkemaña. Rii qama mepeseenjejeni, ii unananondeen qaagoto, uumomona mono kaanagadeen iikanon ama qamakemaña. ¹⁶ Gii Anutu unaganon mepeseen mujani eeñ, ejemba omaya monon ajoajoroogianon kan rama mepeseeniwaa kania mende moma kotowaati, iinon mono “Qaa ii onanon,” ii nomaen jenaga? Naama jejeni, iinon ii mende moma asarin eeñ tompin raja. ¹⁷ Gii saanon Anutu mepeseejanto, goo qaaganon tosaña yonoo uugia mende meagon men kotiin ononja.

¹⁸ Niinon kuuya onon unuugun qaaya qaaya qaita mon ii mamaga jenkejeni, iikawaajon Anutu mepeseenjen. ¹⁹ Anutu mepeseejanto, uumeleen kanageso uutanon ejemba kuma onomambaajon kaparan koma moma asariwutiwaaajon qaa jeta 5 jemambaajon mobe hona kolooja. Qaaya qaaya qaita monon qaa jeta 10,000 neenaajonadeen jemambaajon mobe kamakamaata kolooja.

²⁰ Uumeleen alauruna, onon qaa gosin romongonkejuti, iikanon mono naamade tani

mesaon ejemba somata yonoo tani koloon romonjon laligowu. Bologna ambona jegi iikanon mono merasiisii kaana koloon amamaawuto, momakootogianon mono ejemba somata koloon laligowu. ²¹ *Mooseswaa Kana qaanon qaa mon kokaen oogita eja,

“Niinon waba ejemba kuun onombe kanageso koi yonoonon kan jegianon qaa tania mon jegi lan walingonkebuto, ii kilen noo qaana mende moma kotowu. Pon niinon kaen jejen.”

²² Qaa kawaa so qaa qaita mon jenin uugia mende meleengi yononon mogi Anutuwaa aiweseya koloon ononjato, momalaari ejemba nonoojon iikanon mono aiweseya mon mende kolooja. Ii qaagoto, gejatootoo qaa jenin iikanon momalaari ejemba nonoojon Anutuwaa aiweseya kolooja. Uumeleembaa gadokopa yononon ii mogi Anutuwaa aiweseya mon mende koloon ononja.

²³ Uumeleen kanageso ononon ajoroon kuuya ononon qaaya qaaya qaita mon kanon jegi tosianon Buna qaa mende kuma onongi uugia mende meleema een kanon ubuti, iyononon mono aarun kokaen jewuyaga me qaago, “Wansooso mono koloon ononja.”

²⁴ Kaen jewuyagato, kuuya ononon gejatootoo qaaya qaaya jegi mononon Buna qaa mende kuma mugi momalaaria qaa een ajoajoroogianon ubaati een, kuuya ononon mono singisongoya isaama uuta mende meleenotiwaa qaaya jed-

* **14:21:** Ais 28.11-12

aborogi kaniaya moma kotooro asuganonj asugi-waa. ²⁵ Uutaa qaa aasangoya aasangoya asuganonj asugiro iinonj mono dagonj kamaanj Anutu waeya menj mepeseenj kokaenj jokoloonj qabaa, “Anutu ii onjanonj onoo batugianonj laligoja.” Kianj.

Uumeleenj ajoajoroowaa arenja ii kokaenj:

²⁶ Oo uumeleenj alauruna, kawaaajonj nono mono nomaenj jeninj sokombaa? Onjo Buja qaawaajonj ajoroonkebuti, iikanonj motomotoonj onjo mono kuuya arenjia monj me monj ii kokaenj amakebu: Monjonj Buja oonjaawaa arenja ano monjonj Buja qaa kuma onono monjonj Anutu waa gejanono qaa donjgoga injisaano monjonj qaa qaita monj injijoro monjonj ii meleembaa. Arenj kuuya ii mono uumeleenj kanageso uunana kuunj menj kotiiwombaajonj ama amakebu.

²⁷ Tosianonj qaa qaita monj jewuti eenj, ejemba 4 qaagoto, woi me karonj yonjonongadeenj mono ajoajoroo motoongowaa uutanonj kaenj jewu. Yonjonongadeenj mono arenjiaa so awanjo jegi monjonj ii meleembaa. ²⁸ Monjonj qaa meleemambaa so mende kolooji eenj, iyonjononj mono uumeleenj kanagesowaa ajoajoroononj qaagia bogoro rama iyanjiaajonjadeenj qaagia qaita monj jegi Anutunonj mobaa. ²⁹ Gejatootoo ejemba yonjononjga woi me karonj yonjonondeenj mono arenj onjngi qaa injijogi tosanonj mono qaagia gosiwu.

³⁰ Kaenj ambuto, monjonj ajoajoroononj raro Anutunonj gejanono qaa uutanonj isaano moji eenj, iinonj mono ii injijoro gejatootoo qaa wala

jeji, iinon qaaya mesaon qaa bo raba. ³¹ Ejemba kuuyanon Anutuwaanon gejanono qaa mogi uugia nangoro qeangowutiwaajon onjo mono korebore saanon kambangia menj arengiaa so gejatootoo qaa jewu. ³² Gejatootoo ejemba yononon mono saanon unagia galen konji unagianon qaa baatanon kenjutiwaa so kolooju.

³³ Anutunon gijigaju Toya qaagoto, luae Toyaga kolooja. Kawaajon ajoajoroogia mono arenanon otaan amakebu. Ejemba soraaya yonoo batugianon kanageso so amakejuti, onjo kaanagadeen mono iikawaa so kokaen amakebu: ³⁴ Emba onjo mono uumeleen kanagesowaa ajoajoroogianon qaa bogoro rabu. Yononon qaa jewutiwaa so mende koloojuto, Kana qaa ejiwaa so mono qaa baatanon kema laligowu.

³⁵ Embanon uumeleen kanagesowaa qaa jen koton kuma onono mende sokonja. Kawaajon qaa mombaa kania mobombaaajon mojuti een, iyononon mono mirigianon kema rama angiaa lourugia qisin onombu.

³⁶ Anutuwaanon Buŋa qaa iikanon onoo batugianonga kolooro me qaago? Qaa iikanon koloon sein onoonon kan onoo bunagadeen kolooja me qaago? ³⁷ Monnon kokaen jenaga, “Niinon gejatootoo qaa jewe Unŋa Toroyanon sololoon nono qaa iikawo uumotoonngo mende anjen.” Kaen jeji, iinon mono qaa koi moma yagowa: Niinon embawaajon qaa oon ononjeni, iikanon mono Pombaa jenkooto qaaga kolooja. ³⁸ Monnon qaa iikawaa geja mende ama silemale laligoji een, onjo mono eja iwaa qaawaajon geja mende ama

lalogowu.

³⁹ Kawaajon uumeleen alauruna, onjo mono gejatootoo qaa jewombaajon awelegon lalogowu ano qaa qaita mon jewubotiwaa songoya ii mende ambu. ⁴⁰ Ii mende ambuto, iwoi kuuya mono tororo arej ama otaan amakebu. Kianj.

15

Kraistnonj koomunonja waaro.

¹ Oo uumeleen alauruna, niinon Oligaa Buja jen asarin onombeti, ii duduuwubotiwaaajon mono menj gbilin onomanja. Onjo ii buja qen aonj momalaarigia iikanonj ama rindangonj nanju. ² Niinonj Oligaa Buja jen asarin onombeti, onjo ii iikawaa so pondanj menj anjonj kombuti eenj, iikanonj mono menj letoma onono Siwewaa buja koloowu. Kaenj mende ambuti eenj, uugia mono eenj totonj meleema laligoju.

³ *Niinonj qaa tosaanja kuuya goraayanonj ama neeno Buja qaa moma anjonj kombeti, ii mobe uro iikawaa qaa kota mobutiwaaajonj ii kokaenj onombe: Kraistnonj Buja Tere ejiwaa so nonoo singisonjonanaajonj ama komuro.

⁴ *Komuro Buja Tere ejiwaa so ronj kongi somanja karonj kolooro koomunonja waaro.

⁵ *Koomunonja waama Piitowaanonj asugiro ano kawaa gematanonj gowokouruta 12 yonjononj asugiro.

* **15:3:** Ais 53.5-12 * **15:4:** Ond 16.8-10; Mat 12.40; Apo 2.24-32

* **15:5:** Mat 28.16-17; Maak 16.14; Luuk 24.34, 36; Jon 20.19

6 Kawaa gematanon kamban motoonngo iikanondeen uumeleen alaurunana jangogia 500 uuguroti, mono iyonoonon asugiro. Yonoononga ejemba hona yononon toroqen kamban kokaamba kaanagadeen laligojuto, tosonian komudaborogi. ⁷ Kawaa gematanon koga Jeimswaanon asugiro ano kawaa gematanon aposol kuuya yonoonon asugiro.

⁸ *Yonoonon kuuya asuginjo konoga mono noonon kaanagadeen asugiro. Niinon aposol kolokolooyanon qaagoto, paluga kaana koloowe.

⁹ *Kawaa kania ii kokaen: Niinon aposol yonoo batugianon mobe kamaaro daaburugiaga koloojen. Anutuwaa uumeleen kanageso sisiwerowero ama onoma laligoweti, iikawaajon noo qana aposol qagi mobe gamuyawo kolooja.

¹⁰ Gamuyawo koloojato, kamban kokaamba iwoi anjenji, ii mono Anutuwaa kalenmoriajanon men letoma nemun koma nono laligojen. Iinon kalenmoriaja nono lalabubu mende ambe kamaan qen omaye mende kolooroto, niinon mono aposol kuuya unuugun haamo ama onoma kotiin gawon men laligowe. Ii neeno qaagoto, Anutuwaa kalenmoriajanon mono inaan nono gawonaa hona kaen koloon seiuro.

¹¹ Niinon meweti me yononon megii hona kolooroti, ii kilen. Nononon mono Oligaa Buna qaa kaen jen asarinkejon ano onjo iikawaa so uu-gia meleema Kraist moma laarin laligoju. Kian.

Anana koomunonga nomaen gbilin waabonja?

* 15:8: Apo 9.3-6 * 15:9: Apo 8.3

12 Mobu! Kraistnon koomunonga gbilin waaroti, iwaa kania kaen jen asarinkejoni een, onoononga tosianon mono nomaen ama kokaen jenkeju, “Koomuya yononon mende gbilin waabuya.” 13 Kaen jenkejuto, koomuya yononon mende gbilin waabuyagati een, Kraistnon mono kaanagadeen mende gbilin laligon kotiinaga. 14 Anutunon Kraist mende men gbiliro koomunonga waanagati een, nono Buna qaaya ii jen asarinkejoni ii mono qaa omaya koloonaga. Ii moma laarigi momalaarigia iikanon mono kaanagadeen jangon qaoma omaya koloonaga.

15 Anutunon onanon koomuya mende men gbilin onono waabuyagati een, Kraist kaanagadeen mende men gbiliro waanaga. Nono ii kilen Anutuwaa kania kokaen nangon jenkejon, “Anutunon mono Kraist men gbiliro koomunonga waaro.” Qaa ii hona mende koloonaga, ejembanon mono kawaajon ama kanianana mokoloogi qoolongoya kolooro saanon nonoojon kokaen jewuyaga, “Anutuwaa kania mono nangon jen soonkeju.” Qaa kanon mono gamuyawo koloonaga. 16 Anutunon koomuya mende men gbilin onono waabuti een, Kraistnon kaanjadeen mende gbilin waanaga.

17 Anutunon Kraist mende men gbiliro waanagati een, onono mono een toontoon moma laarin mun toroqen singisongogiaa kasagbadonon laligowuyaga. 18 Kaen kolooro alaurunananon Kraistwo qokotaan komugiti, iyononon mono kaanagadeen soon gere siawaa buna koloowuyaga. 19 Anana

Kraist jejeromonromon ama mun balonon laligowombaa so galeŋ koma nonono kambaŋ iikanon tegowaatiwaajon mambonjonŋi een, nono mono ejemba tosaŋa kuuya unuugun baagianon kemenŋ auta dawoyagadeen laligonin kuuyanon woso momo ama nonomakejutiwaa so koloowonaga.

²⁰ Kaana koloowonagato, Kraistnon mono onanon gbilin koomuya yonoo jetamemegia koloon koomunonga waaro. ²¹ Kawaa kania ii kokaen: Eja mononon koomu kondoro asugiro kanain komun laligon kounin. Komun laligojonwaajon ama eja mononon komun gbilin laaligo kombombaŋa kondoro asugiro. Kawaaŋon anana kuuyanon mono kaanagadeen gbilin koomunonga waabona. ²² Kuuya anono Adam kaana koloon komuwonati, kaaniadeen Kraistwo qokotaajoni, Anutunon anana kuuya laligon kotiwombaajon men gbilin nonombaa.

²³ Men gbilin nonombaato, kuuya anono mono Anutunon kambaŋ anotiwaa so gbilin waabona. Kraistnon jotamemenana koloon gbiliro iikawaa gematanon iwaa bunŋa koloojonŋi, anono eleema karo kambaŋ iikanon gbilin waabona. ²⁴ Kraistnon mono eleema kan omejiilan kuuya balon so esunmumu qaganon galeŋ komakejuti, iyonoo usungia men kamaan ama esungia kuuya kondeembaa. Ii kondeema bentotonŋa Anutu Mambaa borianon ano balonon laaligo kanon tegowaa.

²⁵ *Kraistnon galeŋ koma laligon uro Anu-

* 15:25: Ond 110.1

tunonj Buᅇa qaa ejiwaa so “mono kereuruta kuuya haamo ama iyaᅇaa kana baatanonj ama onjombaa.” Kraistwaa galenkonjonj gawononj mono iikanonj tegowaa. ²⁶ Kereuruta haamo ama onono kanonj koomu Toyanonj mono konoga kolooro menj kamaanj mubaa.

²⁷ *Kawaa kania ii Buᅇa Terenonj kokaenj eja, “Anutunonj mono iwoi kuuya iwaa kana baatanonj ano eja.” Qaa kaenj ejato, “Iwoi kuuya ano eja,” qaa kaenj jero kania mono asuganonj kokaenj eja: Anutunonj iwoi kuuya Kraistwaa baatanonj ano ero iyaᅇa mono mende menj kamaanj Kraistwaa baatanonj ama aoro. ²⁸ Kaenj qaagoto, Anutunonj iwoi kuuya Meriaa baatanonj ano galenj koma kereuruta kuuya iyaᅇaa kusunᅇaa baatanonj ama onjombaa. Ii tegoro kanonj Anutunonj mono Meria kaanᅇagadeenj iyaᅇaa kusunᅇaa baatanonj ama galenj koma mubaa. Kaenj koloonj Anutunonj iwoi kuuyaa Ponᅇa koloodaboronj laligonj ubaa.

²⁹ Qaa monj ii kokaenj: Ejemba tosianonj uugia mende meleema eenj komugitiwaajonj tosianonj koomuya ii ilaanj onjombutiwaajonj jenj kitigia koloogi duᅇanonj mombo oomulu menj onjmakeju. Koomuya yonononj mende gbilinj waabuyagati eenj, iyonᅇoo gawonj honjanonj mono nomaenj koloonaga? Anutunonj komugiti, ii qaago totoonj menj gbilinj onono waabuyagati eenj, ejemba kaanᅇa yonononj mono nomaembaajonj ama jegi yonᅇoo kitigia koloogi oomulu menj onjmakeju? Gawonᅇia ii mono eenj mewubo.

* 15:27: Ond 8.6

³⁰ Komun mende waabonagati een, nononon kaanagadeen mono uunana Anutuwaa gawonon mende ama somongwonaga. Anutuwaa gawombaajon ama komuwombotiwaa lombo baatanon suulan mende kema laligowonaga. Qaago.

³¹ Koomunon mono kamban so gogon nomambaa so kolooja. Qaa ii onja. Oo uumeleen alauruna, niinon Kraist Jiisas Ponana iwo nama onoojon ama selenan men umakejen, iikawaa sareqaa hona ii asuganon injowe mobutiwaajon mojen.

³²* Neenaa ain otaan gawon koi memambaajon romongojuti een, iwoi koi kanon mono nomaen ilaan nombaa? Kaen qisin onombe ii mono romongon meleembu: Niinon Efesus siti kokanon ejemba jeraai kanjanawo kaana mokoloon komumambotiwaaajon yonowo aon laligowe. Mono doomorona keno moma aon laligowe. Komunngo mende gbilin waabonati een, iikaana mono mende aon orowenaga. Mono Efesus uulanawo mesaowenaga. Kaen kolooro saanon tosaana yonowo kokaen jenenaga, “Woran komuwonatiwaajon mono saanon nenkorisoro ama apu kotiga nen laligowona.”

³³ Jinjaun mende ambu. “Ejemba bologa yonowo ainjolon raga nanamemengia awaa iikanon boliwaa.” Qaa mon kaen aja. ³⁴ Onoo batugianon ejemba tosanon Anutu mende moma mujuti, iikawaajon uumeleen ononon gamugia mobutiwaajon ama ii jejen. Kawaaajon mono poumapougia mesaowu. Uugianon letono tororo

* **15:32:** Ais 22.13

moma singisonḡo mende toroqen amakebu. Kianḡ.

Sele busunananonḡ gbilinḡ waama qaita monḡ koloowaa.

³⁵ Monḡnonḡ kokaenḡ qisinaga, “Anutunonḡ koomuya ii nomaenḡ menḡ gbilinḡ onono waabuya? Sele busugianonḡ letono mono tani nomaenḡ koloowuyaga?” ³⁶ Kaenḡ qisinaga, mono uuta qaawaa qaa jenaga. Onḡ yagonḡ kota mende komuro komowuyati eenḡ, iikanonḡ mono mende juma waabaa. ³⁷ Kotaa gowoya waabaati ii mende komojanto, kotagadeenḡ komojanḡ. Wiit me yagonḡ kota me waroga tosaanaḡ komoma kororoonḡkejanḡ.

³⁸ Iikayadeenḡ komoma kororoonḡkejanto, Anutunonḡ mono siinḡaa so gowoya mubaa. Kota tania anaḡ anaḡ ii iyanḡgiaa gowogia anaḡ anaḡ onḡomakeja.

³⁹ Iwoi busugia ii tanigia motoonḡo qaago. Ejemba busugia anaḡ, oro busugia anaḡ, koon busugia anaḡ ano sora busugia ii anaḡ.

⁴⁰ Iikawaa so Siwenonḡ laaligowaa sele busu ii anaḡ kolooja ano namononḡ laaligowaa sele busu ii anaḡ kolooja. Anaḡ anaḡ koloojaoto, Siwe selewaa akadamuya ii namo selewaa akadamuya uugunḡ qaita monḡ kolooja. ⁴¹ Weembaa asamaranaḡ ii anaḡ, koimbaa asamaranaḡ anaḡ ano senḡelao yonḡoo asamaranḡgia ii anaḡ. Senḡelao asarigi tosaanaḡ yonḡoo asamaranḡgia ii senḡelao tosaanaḡ yonḡoo asamaranḡgia ii uugunḡkeja.

⁴² Koomunonḡga gbilinḡ waabonḡati, iikawaa kanianonḡ mono iikawaa so eja. Sele busu ronḡ

kombonati, iikanonj gisaanq qaombaato, Anutunonj ii menj gbiliro waabaati, iikanonj mende komuwaa. ⁴³ Sele busu ronj kombonati, iikanonj looloria akadamuya qaa koloojato, Anutunonj ii menj gbiliro waama kanonj mono kotiga koloon asamaranawo koloowaa.

⁴⁴ Sele busu ronj kombonati, iikanonj namononj laaligowaa selia koloojato, Anutunonj ii menj gbiliro waama iikanonj mono unj gomanonj laaligowaa sele busuga koloowaa. Namowaa sele busu eji eenj, iikawaa so unjawa selia ii kaanagadeenj eja. ⁴⁵ *Kawaa qaaya ii Bunj Terenonj kaanagadeenj kokaenj oogita eja, “Eja mutuya Adam iinonj letoma unjaya mokoloon sewanj aasonj horonj laaligoyawo kolooro.” Qaa ii moninj bakaya kokaenj kolooro: Adam monj kanagenj asuginj mono mengbiligbiliwaa unjaya kolooro. ⁴⁶ Unjawa iwoiya ii wala mende kolooroto, namowaa iwoiya kanonj mono mutuya kolooja. Unjawa iwoiyanonj mono iikawaa gematanonj kolooro.

⁴⁷ Anutunonj eja mutuya sububunonga mero balonj eja kolooro. Adam kanagenj iinonj mono Siwenonga kamaanj batunananonj asugiro. ⁴⁸ Namu ejembanonj eja balononga kolooroti, mono iwaa so kolooju. Siwewaa bunj koloojoni, nonononj eja Siwenonga kamaanj asugiroti, mono iwaa tani koloojonj. ⁴⁹ Anana namo eja mutuyaa kaitania menj laligojonj, iikawaa so Siwe ejawaa kaitania ii kaanagadeenj menj laligowonj. Kianj.

⁵⁰ Oo uumeleenj alauruna, niinonj qaa kokaenj

* 15:45: Jen 2.7

injijowe mobu: Sa busunananonj mono Anutuwaa bentotonj uutanonj keuma duj mewutiwaa so qaago. Ii amamaawao. Sele busu koi kanonj gisaan qaombaati, iikanonj mono oyanboyanj mende mokoloowaa. Siwewaa duj mende aliwaati, sele busu koi kanonj mono ii memambaa-jonj amamaawaa.

⁵¹ *Mobu! Niinonj qaa aasangoya monj kokaenj injisaamaŋa: Kuuya nonononj mono mende goronj qenj komuwoŋa. Qaagoto, koomuya yonononj letonjgi tosaŋa nonononj mono sele busunanawo letombonj. ⁵² Anutunonj koomuya menj gbilin onono romonj qaita monj konoganonj qaro iikanonj waagi anono bilisik ano uulanawodeen letombonj. Wala komugiti, iyonononj mono mombo mende komuwu.

⁵³ Sa busu koi gisaan qaombaati, iikanonj mono letoma mende aliwaatiwaa so koloowaa. Sele busu koi komuwaati, Anutunonj ii mono opo kaanja qetegonj kawaa kitianonj sele busu mende komuwaati, ii nonono menj maleku kaanja moubonj.

⁵⁴ *Kaenj koloojato, letoqetoma ii asugidabororo sele busunana qaita monj menin mende komunj gisaawaati, kamban iikanonj mono aisoowoŋa. Bunja Terenonj qaa oogita eji, iikanonj mono honawo kolooro iikawaa so kokaenj jewu, “Iinonj mono koomu Toya kondeema haamo ano otokorian maajonj.”

⁵⁵ *Qaa iikawaa alia monj ii kokaenj, “Oo koomu Toya, giinonj mono haamo ambagatiwaa so qaago.

* **15:51:** 1 Tes 4.15-17

* **15:54:** Ais 25.8

* **15:55:** Hoos

Oo koomu Toya, goononj wasa jeta kanonj mono ninimambaajonj amamaawaa.”

⁵⁶ Qaa kaenj ejato, koomuwaa wasa jeta ii singisonjo nanamemenj. Jojopanj qaayanonj mono singisonjo ambombotiwaa songo ano kilenj aninj singisongononj esunawo koloonkeja.

⁵⁷ Esunawo koloonkejato, Ponjana Jiisas Kraistnonj mono Anutuwaanonj nemunj kono ala ilailaanana kolooro iwaajonj ama koomu haamo ama uugunj laligowonja. Kawaajonj “Anutu dangisenj!” jejenj.

⁵⁸ Oo wombo alauruna, haamo ambonjatiwaaajonj onononj mono nama kotiinj wansanj-wansanj mesaonj uugia mende uma kamaanj amakeba. Pombaanonj qokotaanj gawonja megi honjanonj mono kamaanj omaye mende koloowaa. Ii moma yagonj Pombaa gawonja ii mono uugere* qaganonj bonj qen pondanj menj laligowu. Kianj.

16

Jerusalem ala ilailaa onjombutiwaa jenjkootoya

¹ *Judia kanageso soraaya yonoojonj ala ilailaa monen menj kululuuwutiwaaajonj qisinj nongiti, iikawaajonj kokaen menj kotonj ononjenj: Niinonj Galesia prowinswaa uumeleenj kanagesoya kanagesoya menj kotonj onjombeti, onononj kaanjadeenj mono iikawaa so kokaen amakebu:

² Sonda so weenj mutuya kanonj onjo kuuya anja anja mono nandunj amakebu. Toomorianj

* **15:58:** Uugere ii Pombaanonj awaawaajonj jeja. Uugere bologa ii qaago. * **16:1:** Room 15.25-26

menkejutiwaa so monengia bakaya ii kowigiaa goraayanon ama galen koma laligowu. Kaen анги niinon kamban monon onoonon kawe kanon nandun sangabanga ambutiwaa so mende ambuto, ii saanon kowigianonga men alatanon ambu.

³ Kaen анги onoonon kamanati, niinon kamban iikanon saanon jen-asa-asari tere onon eja gawon kawaajon mogi sokonji, mono iyonoo borogianon ama wasin onombe kulukululuu kalengia ii men Jerusalem kumbu. ⁴ Niinon yonowo mooton kemambaajon kamanati een, iyononon mono saanon niwo toroqen mooton kowe koton kembonja. Kian.

Poolwaa gawonaa ano kana kekembaa arenja

⁵ *Niinon Masedonia prowins uugun kemaņa. Kawaajon Masedonia mesaongo mono onoonon kamambaajon mojen. ⁶ Onoonon kan kamban tosaņa onowo rabenaga me konjuru kamban (winter) ii kaanagadeen onoo batugianon toroqen laligodaborowenaga. Kaen laligowe saanon ilaan nongi daen daen kembenaga, iikanon mono afaangon kana toroqen kemaņa. ⁷ Kamban kokaamba onoonon kan tatawagadeen injiima unjuugun kemambaajon mende mojento, Pononon oo jewaati een, mono kamban tosaņa onowo ramambaajon jojorijen.

⁸ **Kaen jojorijento, wala Efesus siti kokanon toroqen laligowe gbani jaayaqeqe dologa (pentekost) kanon kan kuuwaa. ⁹ Anutunon noojon gawombaa naguya somata hororo saanon

* 16:5: Apo 19.21 * 16:8: Lew 23.15-21; Dut 16.9-11 * 16:8: Apo 19.8-10

gawon somata mewe hona koloon seinkejato, maganon tuarenjen ama nomakeju. Kawaajon kokanon toroqen laligomambaajon mojen.

¹⁰ *Timotinon nii kaanja Pombaa eja geria koloon gawona men laligoja. Kawaajon inon onoonon kawaati een, ono mono kalan koma mugi kee momoya qaa onoo batugianon laligowaa. ¹¹ Mononon mon mende iima sisiriin jejewili ambato, onowo laligoro tegoro noonon kamambaajon jewaati, iikanon mono ilaan mugi luaenon onomesaon eleema kawa. Niinon uumeleen alauruna yonowo ii iibombaajon mambonjon.

¹² Uumeleen alanana Apolos iwaa qaa ii kokaen jemaña: Inon uumeleen alauruna yonowo onoonon kawaatiwaaajon qaa kotakota ijon uu kuun mube. Kaen kuun mubeto, kamban kokaamba onoonon kamambaajon uuta kotihiro togoja. Kanagen kambanja saanon en mubaati, mono iikanon kawaa. Kian.

Yeizozo qaa tetegoya

¹³ Ono mono uugbiligbili laligon momalaarigia men gbilin kotiin laligowu. Eja kotigaa so mono uuwaa nanjonango ejemba koloon Pombaa kusunawo nambu. ¹⁴ Iwoi kuuya ama mewuti, ii mono uujopanon angi koloowaa.

¹⁵ *Stefanas iwaa mirinon laligojuti, ono ii moma ononju. Akaia prowinsnon gawon menin uugia meleengi gawonanaa hona mutuya kaen kolooroti, ii moju. Yononon ejemba soraaya

* **16:10:** 1 Kor 4.17 * **16:15:** 1 Kor 1.16

ii pondan welen qen onoma uugia iikanon somonon ama laligojuti, ii moju. Oo uumeleen alauruna, niinon uugia kokaen kuun ononjen: ¹⁶ Ono kaanideen ejemba kaana ano yonowo toroqen gawon motoon men Anutuwaa welen qenkejuti, mono kuuya iyonoo qaa baatanon kema laligowu.

¹⁷ Niinon Stefanas Fortunatus ano Akaikus koi kagitiwaajon aisoonkejen. Ono niwo Efesus koi mende laligogi yononon mono onoo kitigia koloon ainjolon ama nongi sokonja. ¹⁸ Yononon onoo unagia keraqeeango qen laligojuti, iikawaa so mono noo unana kaanagadeen keraqeeango qen noma laligogi. Kawaajon ono mono eja kaana yonoonon mogi uro ii asuganongadeen jen qaa-giaajon tororo geja ama laligowu.

¹⁹ *Uumeleen kanagesoya kanagesoya Eisia prowins kokanon laligojuti, iyononon mono yeizozogia anji onoonon kaja. Akwila Prisila ano uumeleen kanageso yoroo mirinon ajoroonkejuti, iyononon mono Pombaa qatanon yeizozogia m maga anji onoonon kaja. ²⁰ Uumeleen alauruna kuuya Efesus koi laligojuti, iyononon mono yeizozogia anji onoonon kaja. Ono mono uumeleen alaurugia yonowo jolongia jen angon aon buugia kiton nen laligowu.

²¹ Neenaa yeizozona onoonon ama qana neenaa boronanon kokaen oojen: Pool.

²² Mononon Pon mende jopagon uujopa mende ama laligoji een, Pononon mono qasuaana iwaa qaganon ano ubaa. Ponana, gii mono kawa!

* **16:19:** Apo 18.2

²³ Pon Jiisaswaa kalenmoriaṅanonṅ mono oṅowo ewa.

²⁴ Kraist Jiisaswo qokotaanṅ nanjuti, noo uu-jopananonṅ mono kuuya oṅowo eṅ kotuegonṅ oṅono laligowu. Qaa ii oṅanonṅ. Kianṅ.

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilia
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47